

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

R.Hagelberg

Ettevõtete ja rahvamajandusharude
rahanduse koht teiste rahanduslike
distsipliinide hulgas

TARTU 1969

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Rahanduse ja krediidi kateeder

R.Hagelberg

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse
koht teiste rahanduslike distsipliinide hulgas

Tartu 1969

1. ETTEVÖTETE JA RAHVAMAJANDUSHARUDE RAHANDUSE

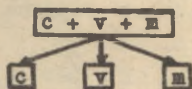
OLEMUS JA FUNKTSIOONID.

1.1. Rahaliste suhete süsteem.

Kaubatootmise ja väärtusseaduse olemasolust tulenevalt esinevad ka sotsialistlikus majanduses kaubalis-rahalised suhted. Rahaliste suhete kaudu toimub ühiskondliku koguprodukti liikumine, väärtusvormis, mille tõttu esinevad vastavad suhted sotsialistliku taastootmisprotsessi kõigis staadiumides ja sfäärides. Nad kaasnevad nii tootmise, jaotamise, vahetuse, ringluse kui ka tarbimisega ning moodustavad taastootmise lahutamatu koostisosa.

Rahalised suhted väljendavad sotsialistliku ühiskonna tootmissuhteid. Kuid oma avaldumisvormide spetsiifilisuse tõttu moodustavad nad majanduslike suhete suhteliselt eraldunud külje. Nende iseloomulikuks tunnuseks on ühiamõõtsus, mis erinevalt teistest majanduslikest suhetest võimaldab üldistavalt kvantitatiivselt mõõta rahvamajanduses esinevaid vahekorði ja proportsioone.

Rahaliste suhete teadlik jälgimine näitab, et need ei ole täielikult homogeensed, ühtlase iseloomuga. Aktides $R - K$ ($K - R$) või $R - R'$ või protsessis

täidab raha igal juhul erinevaid ülesandeid. Esimesel juhul on ta vahendajaks ostu-müügi suhetes, teisel juhul on tegemist laenusuhetega, kolmandal juhul aga loodud väärtuse jaotamisega.

Rahvamajanduse rahaliste suhete analüüs võimaldab neid vastavate eritunnuste alusel liigitada kolme põhirühma. Ülevaate sellest rühmitusest koos viimaste majandusliku karakteristikaga annab tabel 1.

Igasuguste rahaliste suhete tekkimise aluseks on ühel või teisel viisil, kas otseselt või kaudselt, materiaalse tootmise sfääris loodud väärtus. Raha liikumise aluseks on kas otseselt või kaudselt materiaalsete väärtuste liikumine. See avaldub ilmekalt aktis $R - K$. Aktis $R - R'$ on ta vähem märgatav. Kuid teades, et akt $R - R'$ ajalisel katkeb ning vahepeal toimub ringkäik

$$R - K \dots T \dots K' - R',$$

on ka siin materiaalne alus vaieldamatult ilmne. Eriti kujukalt avaldub rahaliste suhete vahetu seos tootmisega ühiskondliku koguprodukti ($c + v + m$) ja rahvatulu ($v + m$) loomise ning jaotamise protsessis. Selle protsessi lähem vaatlemine osutub vajalikuks ka selle tõttu, et ta võimaldab rahanduslike suhete hulgas kindlaks määrata ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse koha.

1.2. Rahanduslikud suhted.

Majandusliku tegevuse rahanduslik külg haarab endasse ühiskondliku koguprodukti liikumisega seotud rahalisi suhteid. Nad tulenevad: tootmisest ja toodangu realiseerimisest, sissetulekute ja tulude moodustamisest, jaotamisest ja kasutamist, põhi- ja käibefondide taastootmisest ning sotsiaalkultuurilisest ja elukondlikust tegevusest.

Tootmisest tulenevad ühiskondliku koguprodukti liikumisega seotud rahalised suhted avalduvad peamiselt tootmiskulude kaudu. Nad väljenduvad:

- 1) põhifondide (töövahendite) kulumises (c_1), mis amortisatsiooni kaudu kindlustab vahendid nende lihtsaks taastootmiseks;
- 2) käibefondide (töösamete) kulumises (c_2) ning on seotud samuti lihtsa taastootmisega;
- 3) kuludes palgale (t), mis kindlustab tööjõu taastootmise (lihtsa ja osalt ka laiendatud taastootmise).

Tabel 1.

Tunnused	Rahaliste suhete põhirühmad		
	Raharinglus	Krediit	Rahandus
<u>I. Eritunnus</u>	<u>Rahaline käive, s.o. raha liikumine</u> ühiskondlikus mastaabis: - ettevõtete vahel - ettevõtete ja kodanike vahel - kodanike vahel Sularahata käive Sularaharinglus	<u>Ajutiselt vaba raha kasutamine</u> ajutiste täiendavate vajaduste katmiseks: - pankade ja ettevõtete vahel - pankade ja kodanike vahel - kodanike ja pankade vahel - ettevõtete vahel - ettevõtete ja kodanike vahel (mõlemapoolset)	<u>Ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu jaotamisel</u> kujunevad rahalised suhted tootmisest osavõtjate (riik, ettevõtted, töötajad) vahel
<u>II. Funktsioonid</u>	Raha funktsioonid: 1) väärtuse mõõdupuu 2) ringlusvahend 3) maksevahend 4) akumulatsioon ja säästuvahend 5) maailmaraha	Krediidi funktsioonid: 1) ajutiselt vaba raha akumulatsioon 2) ajutiselt vaba raha jaotamine, suunamine 3) krediit ringlusvahendina	Rahanduse funktsioonid: 1) jaotusfunktsioon 2) kontrollifunktsioon
<u>III. Printsiibid</u>		1) tagastatavus 2) tähtajalisus 3) sihipärasus 4) kindlustatus	

Toodangu realiseerimisest tulenevad rahalised suhted avalduvad ühelt poolt realiseeritavale toodangule tehtavates kuludes ning teiselt poolt realiseerimisest saadavates sissetulekutes. Nad väljenduvad:

1) realiseeritavale toodangule tehtavate tootmiskulude eraldamises kogu- ja kaubatoodangule tehtavatest tootmiskuludest;

2) tootmisvälistes kuludes;

3) toodangu realiseerimisest saadavates sissetulekutes.

Sissetulekute ja tulude jaotamisest ning kasutamisest tulenevad rahalised suhted avalduvad peaausjalikult tootmise finantstulemuse väljatoomises ning vahendite kasutamissuundade kindlaksmääramises. Nad väljenduvad:

1) realiseerimisest saadavate sissetulekute ($c + v + m$) ja realiseeritavale toodangule tehtavate kulude ($c + v + m_3$) võrdlevas mõõtmises, mis selgitab ettevõtte äkumulatsiooni ($m_1 + m_2$) ja finantstulemuse (m_1);

2) käibemaksu (m_2) tasumises;

3) mitmesuguste kasumieraldiste tegemises ja kasumi (m_1) jaotamises.

Põhi- ja käibefondide taastootmisest tulenevad rahalised suhted avalduvad nii lihtsa kui ka laiendatud taastootmise finantseerimises. Nad väljenduvad:

1) kapitaalremondi finantseerimises;

2) kapitaalmahutuste finantseerimises;

3) käibevahendite juurdekasvu finantseerimises.

Sotsiaal-kultuurilisest ja elukondlikust tegevusest tulenevad rahalised suhted on majandusliku tegevusega seotud nõrgemini kui eespool käsitletud suhted. Kuid vastavad seosed avalduvad siiski kasumi, eriti aga stimuleerimisfondide vahendite kasutamise, riigieelarvega toimuvate suhete jmt. kanalite kaudu. Konkreetsemalt väljenduvad nad:

1) materiaalse ergutamise fondi ning sotsiaal-kultuuriliste ürituste ja elamuehituse fondi vahendite kasutamises;

2) riigieelarvest saadavate sotsiaal-kultuuriliste asigneeringute (lasteasutuste ülalpidamiseks jms.) kasutamises;

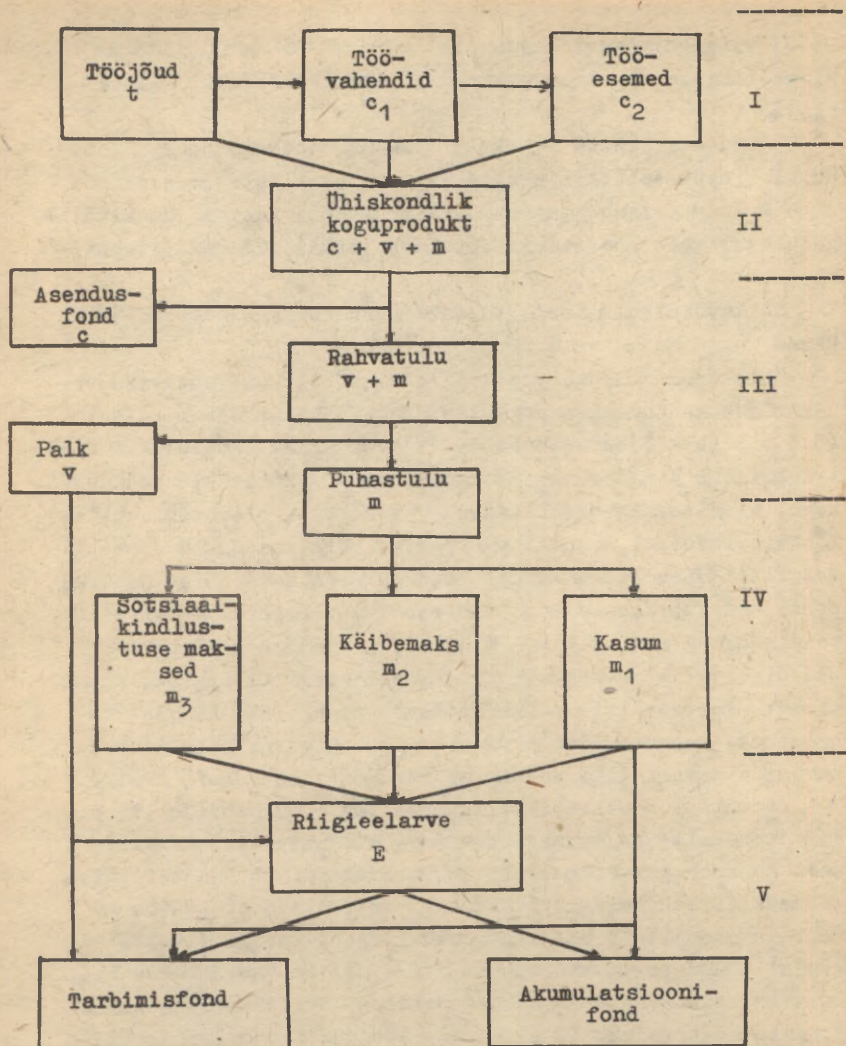
3) muude allikate (vahetu kasum, toodangu omahind jt.) arvel finantseeritavate sotsiaal-kultuuriliste ja elukondlike kulude (elamu- ja kommunaalmajanduse kahjum, ametiühingule kuuluvate hoonete ja ehitiste korrashoid jms.) tegemises.

Kokkuvõtlikult iseloomustab rahanduslikke suhteid ning nende kaudu kujunevaid proportsioone joonis 1.

Ühiskondliku koguprodukti loomisel (I) on vastavate vahetorkordade kujundamise põhiülesanneteks kõigi materiaalsete (c_1, c_2) ja tööjõuressursside (t) võimalikult täielik mobiliseerimine ning suunamine kooskõlas objektiivsete vajadustega (kindlatesse töölohkadesse, sobivates proportsioonides). Tootmisprotsessi suunamiseks peavad kõik ressursid olema materiaal-esemelisel kujul. Kuid eelnevalt (eelmise jaotusprotsessi lõppfaasis) on nad rahalises vormis. Materiaalse vormi saavad nad akti $R - K$ kaudu, kusjuures seda akti ei ole õige vaadelda ainult lihtsa ostu-müügi tehinguna. Kõiki tootmiseks vajalikke põhikomponente peab olema kindlas vahetorkorras. Seega eeldab akti $R - K$ sooritamine rahaliste ressursside kavakindlat suunamist rahanduslike suhete kaudu.

Tootmisprotsessis (II) luuakse põhikomponentide (t, c_1, c_2) ühendamise tulemusena toodang, mis materiaal-esemeliselt koosneb mitmesugustest tootmisvahenditest ja tarbimisesemetest. Väärtuseliselt koosneb ta tootmisest osavõtnud tootmisvahenditelt üle kantud väärtusest (c) ja elustöö poolt loodud uuest väärtusest ($v + m$). Rahvamajanduse kui terviku seisukohalt saadakse tootmise lõpptulemusena ühiskondlik koguprodukt ($c + v + m$), kusjuures uus loodud väärtus ($v + m$) moodustab rahvatulu (ettevõtte seisukohalt kogutulu).

Ka siin ei saa piirduda ainult tootmise tehnoloogilise ja organisatsioonilise külje vaatlemisega. Tootmisest osa-

Joonis 1. Ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu tootmise ning jaotamise skeem.

võtvate põhikomponentide ühendamine eeldab kindlaid majanduslikke kaalutlusi, mis omakorda sõltuvad püstitatud eesmärkidest.

Tüüpilisemad juhud on:

1) maksimaalse toodangu saavutamine teatud kindla ressursside hulga, mis tähendab praktiliselt tootmiskulude ($c + v$) piiramist mingi ülemmääraga. Sümbolitega väljendatuna:

$$c + v + m = \max$$

$$c + v = \text{const}$$

2) teatud kindla toodanguhulga tagamine võimalikult väiksemate kuludega. Sümbolites:

$$c + v + m = \text{const}$$

$$c + v = \min$$

Sisuliselt on mõlemal juhul tegemist puhastulu (m) maksimiseerimisega, s.o.

$$m = \max,$$

mis näitab seda, et tootmisülesannete täitmise kõrval vajab samavõrd tähelepanu majandusliku tegevuse rahanduslik külg.

Toodetud produkt realiseeritakse (III), mis osutub võimalikuks üksnes siis, kui tema järele on ühiskondlik nõudmine (ta on ühiskondlikult vajalik) ning ta vastab kindlatele kvaliteedinõuetele. Siit ühtlasi selgub, miks planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uue korra tingimustes on realisatsioon tähtsaks majanduslikuks näitajaks.

Selles staadiumis on põhiülesanneteks:

1) toodangu realiseerimise ning ühes sellega ka sissetulekute laekumise tagamine kooskõlas realiseerimisplaani ja vastavate lepingutega. Viimane on väga oluline kogu rahvamajanduse plaanipärase, sünkroniseeritud töö kindlustamiseks;

2) rahaliste sissetulekute ja tulude jaotamine alustel, mis loob vajalikud tingimused tootmise normaalseks jätkamiseks. Selleks on vaja: a) eraldada vastavad summad ära kulutatud tootmisvahendite asendamiseks (c) amortisatsioon-

eraldistena ja muude materiaalsete tootmiskulude tegemiseks; b) maksta regulaarselt palka (v) ulatuses, mis kindlustab tööjõu taastootmise ja loob kindla materiaalse huvi; c) tagada puhastulu (m), mis võimaldab katta tootmise laiendamiseks ja mitmesuguste muude ühiskondlike vajaduste (sotsiaal-kultuurilised, haldus, riigikaitse jt.) rahuldamiseks tarvisminevad kulud ning luua piisavad individuaalsed ja kollektiivsed materiaalsed stiimulid.

Eriline tähtsus tootmise arendamiseks vajalike stiimulite tagamisel on puhastulu (m) jaotamisel (IV). Põhiülesanded selle juures on järgmised: 1) tagada riigi ja ettevõtte huvide ühtsus; 2) tagada vajalikud proportsioonid akumulatsiooni ja tarbimise vahel; 3) luua finantskanalite kaasabil tingimused vahendite paindlikuks manööverdamiseks ning tootmise taseme ühtlustamiseks erinevates objektiivsetes tingimustes paiknevatele ettevõtetele; 4) mõjutada puhastulu jaotamise kaudu ettevõtteid tõstma tootmise efektiivsust.

Rahanduslikud suhted peavad siin tagama õige vahekorra kasumi (m_1) ja käibemaksu (m_2) vahel ühelt poolt ning kasumi (m_1) majanduslikult põhjendatud jaotamise teiselt poolt. Viimasel juhul on peamiseks probleemiks kasumist riigi kasutusse (fondimaks, fikseeritud maksed, krediidiprotsent jt.) võetava osa ja ettevõtte oma vajaduste rahuldamiseks jääva osa vahekord. Sotsiaalkindlustuse eraldised (m_3) kuuluvad sisuliselt samuti puhastulu koosseisu ehkki nad kehivate eeskirjade kohaselt näidatakse tootmiskulude hulgas. Viimase käsitlemise kohaselt tähendaksid nad kärbet töötasust (v), mis ei ole aga majanduslikult põhjendatud ning ei vasta meie majanduspoliitilistele eesmärkidele. Vastavalt teoreetiliste skeemide ja majanduspraktika erinevustele erinevad üksteisest ka toodangu omahind (z) poliitökonoomilises ($z_t = c + v$) ja majanduspraktilises ($z_p = c + v + m_3$) tähenduses.

Kõik eespool käsitletud rahanduslikud suhted on ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu primaarse jaotamise suh-

ted. Nad toimivad paralleelselt materiaalse tootmisega ja toodetud produkti esmase jaotamisega tootmisettevõtetes ja rahvamajandusharudes. Nende kogusumma moodustabki ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse.

Kuid primaarsete tulude (v, m_1, m_2) arvel ei saa rahuldada kõiki ühiskonna vajadusi. Selleks, et rahuldada sotsiaal-kultuurilisi, riigikaitse, halduse, tootmise laiendamise (eriti uute tootmisharude rajamine) jmt. vajadusi, on vajalik vahendite paindlik ümberjaotamine. Tähtsat osa selles süsteemis etendab üldriiklik rahandus (V), eriti aga riigieelarve. Selleks tsentraliseeritakse osa primaarsetest tuludest. Käibemaks kui riigi puhastulu tsentraliseeritakse täielikult, täielikult tsentraliseeritakse ka sotsiaalkindlustuse maksed. Kasumist kui ettevõtte puhastulust tsentraliseeritakse osa fondimaksu, fikseeritud maksete jmt. maksete näol. Elanikkonna maksude näol kuulub tsentraliseerimisele ka teatud osa töötajate tuludest.

Jaotamise ja ümberjaotamise lõpptulemusena kujunevad tarbimis- ja akumulatsioonifond, millede koosseisus on riigi ettevõtete ja asutuste ning töötajate lõplikud tulud.

1.3. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse aine.

Joonisel 1 toodud skeemi vahendusel määrasime juba eespool kindlaks ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse mõistesse kuuluva rahanduslike suhete ringi. Oma suuna poolest jagunevad need suhted ettevõttesisesteks, ettevõtetevahelisteks, ettevõtete ja kõrgemalseisvate organite vahelisteks, ettevõtete ja pankade vahelisteks ning ettevõtete ja riigieelarve vahelisteks.

Ettevõttesised rahalised suhted tulenevad tootmisikuludest ning sissetulekute ja tulude ettevõttesisest jaotamisest ja kasutamisest. Siia kuuluvad töötasu makamine, amortisatsiooni arvutamine, materjalide jt. tööesemete kuludesse kandmine, kasumi jaotamine jmt. rahalised suhted.

Nende suhete korraldamisest, eriti ettevõttesisese isemajandamise organiseerimisest sõltub väga suurel määral tootmise majanduslik efektiivsus: tootmiskulude tase ja puhastulu suurus.

Ettevõtetevahelised rahalised suhted tulenevad peamiselt nendevahelisest majanduslikust käibest (turustamine, varustamine, teenuste osutamine, transport jms.).

Nende suhete õigest korraldamisest sõltub oluliselt finantsdistsipliin ja majanduskäibe rütmilisus.

Ettevõtete ja kõrgemalseisvate organite vahelised rahalised suhted tulenevad valdavas osas vahendite süsteemisest ümberjaotamisest (osalt kasum, amortisatsioonieraldised jmt.) ja teatud tsentraliseeritud fondide (stimuleerimiseks, tsentraliseeritud ürituste läbiviimiseks, finantsabi osutamiseks jne.) moodustamise vajadusest. Nende suhete korraldamisest oleneb küllalt palju vahendite manööverdamisvõime, mille juures tuleb aga rangelt silmas pidada isemajandamise nõudeid.

Ettevõtete ja pankade vahelised rahalised suhted on seotud krediteerimisega. Krediidisuhted erinevad oma iseloomu ja funktsioonide poolest rahanduslikest suhetest. Kuid nende suhete omavaheline enam-vähem range eraldamine on mõeldav üksnes rahvamajanduse kui terviku mastaabis. Ettevõtetes on krediidisuhted ja nendest tulenev rahaline käive niivõrd tihedalt seotud omavahendite kasutamisest tuleneva käibega, et nende eraldamine üksteisest oleks kunstlik ja praktiliselt võimatu. Seda tõestab ka ringkäik $R - K \dots T \dots K' - R'$. Seega tuleb krediidisuhteid vahendite ringkäigu terviklikkuse huvides vaadelda paratamatult koos rahanduslike suhetega. Eriti on niisugune kompleksus vajalik planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uue korra tingimustes, kus krediidi tähtsus vahendite moodustamisel tunduvalt tõuseb.

Ettevõtete ja riigieelarve vahelised rahalised suhted seostuvad maksetega riigieelarvesse ja assigneeringutega

riigieelarvest. Tootmisettevõtete seisukohalt on nad suu-remalt jaolt n.-ö. lõpliku reguleerimise suhted. Riiklikele ettevõtetele mittevajalikud vahendid tõmmatakse riigieelarvesse, kuna paratamatud täiendavad vajadused kaetakse riigieelarvest. Rahaliste ressursside tsentraliseeritud fondide moodustamise aspektist tuleb ettevõtete poolt tehtavate maksetega tagada piisav hulk ressursse kõigi vajalike kulude katmiseks ja reservide moodustamiseks.

Nende suhete korraldamisest oleneb suurel määral rahvatulu jaotamine ning sellest tulenevad rahvamajanduslikud proportsioonid.

Esitatust selgub, et nii tööstus- ja põllumajandusettevõtete, ehitus-, kaubandus- ja transpordilorganisatsioonide, teede- ja elamumajandusettevõtete kui ka mitmesuguste teiste ettevõtete ja organisatsioonide majanduslik tegevus on lahutamatuult seotud rahaliste suhetega. Ühiskondliku koguprodukti liikumisele nendes ettevõtetes, organisatsioonides kui ka nende vahel ning nende suhtlemisele riigiga kaasub pidev rahaline käive, mis moodustab ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse sisu. Seega võib ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandust defineerida järgmiselt. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse moodustab ettevõtete ja majandusorganisatsioonide majanduslikust tegevusest (tootmisest, turustamisest, varustamisest, varumisest, kaubakäibest jt.) tulenev ja ühiskondliku koguprodukti liikumise-ga seotud objektiivselt eksisteeriv rahaliste suhete kogusumma.

1.4. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonid.

Definitsioon ei anna oma kokkusurutuse tõttu kunagi täielikku ülevaadet nähtuse olemusest. Temas kajastuvad ainult nähtusele kõige olulisemad jooned ja iseloomulikud tunnused. Olemuse täielikuks mõistmiseks on vaja tunda ka nähtuse funktsioone.

Rahanduse, sealhulgas ka ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonid on olnud pikema aja jooksul diskussiooniobjektiks.¹ Arutelu põhiprobleemideks on olnud funktsioonide arv ja sisu piiritlemine ühelt poolt ja rahanduse ning ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonide ühtsus või erinevus teiselt poolt.

On tehtud ettepanekuid omistada rahandusele kolm funktsiooni (A.Aleksandrov): tootmisfunktsioon, jaotusfunktsioon, kontrollifunktsioon. Domineeriv on siiski käsitlemine kahest funktsioonist (D.Allahverdjan jt.): jaotusfunktsioon, kontrollifunktsioon. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonide käsitlemisel on mõningad autorid (G.Totšilnikov) seisukohal, et rahanduse ning ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonid erinevad üksteisest. Teised autorid (A.Birman, P.Ževtjak, N.Šotšov) erinevuse probleemi otseselt ei püstita, kuid tegelikult käsitlevad mõlemad funktsioone erinevalt. A.Birmani ja N.Šotšovi järgi on ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandusel kolm funktsiooni: ettevõtte tegevuse kindlustamine rahaliste ressursidega, ettevõtte tulude jaotamine, kontroll rubla-

¹ В.Дьяченко. К вопросу о сущности и функциях советских финансов. - "Вопросы теории финансов", Москва, 1957.

Финансы СССР. Авторский коллектив под руководством Д.А.Аллахвердяна и Н.Н.Любимова. Москва, 1958.

А.М.Александров. Финансы в социалистическом воспроизводстве. Москва, 1959.

Финансы предприятий и отраслей народного хозяйства. Под рук. А.М.Бирмана. Москва, 1960.

Г.Точильников. Вопросы советских финансов. Москва, 1962.

П.Н.Жевтяк. Финансы промышленного предприятия. Москва, 1963

Финансы предприятий и отраслей народного хозяйства. Под рук. Н.Г.Сичева. Москва, 1967.

Финансы промышленности. Под рук. М.А.Песселя. Москва, 1968.

Д.Аллахвердян. Социалистическое предприятие и функции финансов. - "Финансы СССР", 1968, № 9.

ga ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu tootmise, jaotamise ja kasutamise üle. P.Ževtjaki järgi on ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandusel koguni neli funktsiooni. Eeltoodud kolmele lisandub veel rahaliste ressursside sihipärane ja säästlik kasutamine.

Rahanduslike suhete sügavam analüüs siiski näitab, et ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus ning üldriiklik rahandus moodustavad ühtse tervikliku süsteemi (vt. ka joonis 1) ning toimivad ühtsete eesmärkide nimel. Sellepärast ei saa juttu olla ka erinevatest funktsioonidest. Sotsialistliku rahanduse funktsioonid on ühtsed: jaotusfunktsioon ja kontrollifunktsioon. Tootmisfunktsiooni rahandusel kui spetsiifilistel jaotussuhetel ei ole. Sellele vaatamata avaldavad nad tootmisele kindlat tagasimõju vajalike ressursside koondamise, stigmuleerimise jne. kaudu.

Ka ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandusel on majanduslike suhete seisukohalt vaadatuna seega ainult kaks ülaltoodud funktsiooni: jaotusfunktsioon ja kontrollifunktsioon. Mõeldav on üksnes nende formuleeringu täpsustamine. Eeltoodust lähtudes võiks neid formuleerida järgmiselt:

1) rahaliste sissetulekute, tulude ja akumulatsiooni jaotamine;

2) kontroll rublaga ressursside moodustamise, jaotamise ja kasutamise üle rahvamajanduses.

Teiste autorite (A.Birman, P.Ževtjak, N.Šotšov) poolt formuleeritud täiendavad funktsioonid on liidetavad ülal käsitletud funktsioonidega. Nii on ettevõtte tegevuse kindlustamine rahaliste ressurssidega sisuliselt jaotusfunktsioon, sest vastav kindlustamine saab toimuda üksnes jaotamise tulemusena. Ressursside sihipärase ja säästliku kasutamise "funktsioon" liitub tegelikkuses kontrollifunktsiooniga.

Diskussiooni käigus ilmnenud n.-ö. funktsioonide detailsem jaotamine sunnib siiski pöörama tähelepanu selle põhjustele. Vastavate autorite esitatud motiveeringute võrd-

lev analüüs lubab järeldada, et võimalikuks on see saanud rahanduslike suhete sisu ja nende konkreetsete avaldumisvormide eksliku samastamise tulemusena. Kui rahanduse siuks on ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu jaotamine, siis see jaotamine ise võib avalduda mitmes erinevas vormis. Ettevõtetes väljendab seda jaotust kõige tüüpilisemal kujul sissetulekute ja tulude jaotamine ühelt poolt ning ressursside suunamine tegevuse edasiseks kindlustamiseks teiselt poolt. Ühtse protsessi kaks, teatud määral erilisel poolt ongi tinginud "funktsiooni kahestumise" mõningate autorite käsitluses. Kontrollifunktsioon pakub avaldumisvormide väga suure mitmekesisuse tõttu "jaotamiseks" isegi veel suuremaid võimalusi.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonide sisu paremaks mõistmiseks vaatleme alljärgnevalt lähemalt nende avaldumisvorme.

Rahaliste sissetulekute, tulude ja akumulatsiooni jaotamine. Ettevõtte saab majandusliku tegevuse (toodangu realiseerimise, kaubakäibe jne.) tulemusena rahalisi sissetulekuid. Tootmisettevõtetes iseloomustavad rahalised sissetulekud antud ettevõttes loodud ja realiseeritud ühiskondliku koguprodukti osa ($c + v + m$), ringlussfääri ettevõttes väljendavad nad antud ettevõtet läbivat ühiskondliku koguprodukti osa.¹

Tootmisettevõtetes eraldatakse sissetulekute jaotamisel kõigepealt materiaalsed tootmiskulud (c), mille tulemusena moodustub ettevõtte kogutulu ($v + m$), s.o. antud ettevõttes loodud rahvatulu osa. Järgnevalt eraldatakse sellest kulud palgale (v), mille tulemusena moodustub puhastulu. Puhastulust eraldatakse veel sotsiaalkindlustuse maksed (m_3), kusjuures järelejääv osa moodustab ettevõtte akumulatsiooni ($m_1 + m_2$). Viimane esineb kasumi (m_1) ja käibemaksu (m_2) vormis. Ettevõtte sisemuses toimuv jaotus lõpeb käibemaksu ülekandmisega eelarvesse ja kasumi jaotamisega (maksed eelarvesse, stimuleerimisfondide moodustamine, tootmise arendamise vajaduste rahuldamine jne.)

Suurema selguse huvides on käsitlust lihtsustatud, eeldades hindade kokkulangemist väärtusega.

Ringlussfääri ettevõtetes eraldatakse sissetulekutest kõigepealt realiseeritud kaupade ostuhind, mille tulemuse-
na saadakse kogutulu. Kogutulust eraldatakse käibekulud
ning järelejääv osa moodustab puhastulu, mille edasine jaotamine toimub analoogiliselt tootmisettevõtetega.

Kõik ülalkäsitletud jaotussuhted toimuvad otseselt ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kaudu. Peamiseks nõudeks on õigete, taastootmisprotsessi nõuetele vastavate jaotusproportsioonide kindlustamine.

Siit saabki alguse jaotusfunktsiooni n.-õ. teine pool - ettevõtte majandusliku tegevuse kindlustamine rahaliste ressurssidega. Ettevõtte majandusliku tegevuse normaalseks kulgemiseks peab tal alati olema vajalikul hulgal raha tasumiseks hankijatele ja töövõtjatele, palkade maksmiseks töölistele ja teenistujatele, kohustuste täitmiseks riigieelarve ja krediidisüsteemi vastu, eraldiste tegemiseks kõrgemalseisvate organisatsioonile jmt. otstarveteks. Rahaliste kohustuste õigest ja õigeaegsest täitmisest iga ettevõtte poolt sõltub töö normaalne kulg (materjalide või kaupade saamine, tööviljakus jt.) mitte ainult antud ettevõttes, vaid ka paljudes teistes. Täieliku isemajandamise tingimustes peab ettevõtte oma tegevuseks vajalikud vahendid, sealhulgas kõik põhitegevuseks vajalikud vahendid ning üldreeglina ka tootmise laiendamiseks vajalikud vahendid saama oma majandusliku tegevuse tulemusena sissetulekute näol toodangu realiseerimisest, kaupade müügist, teenuste osutamisest jmt. allikatest. Osa vahendeid (laiendatud taastootmiseks, sotsiaalkultuurilisteks kuludeks jt. vajadusteks) saadakse erandina riigieelarvest jmt. allikatest (süsteemisene ümberjaotamine jt.). Ajutised vajadused kaetakse krediidi abil.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus peab kindlustama vajalikud tingimused, et ettevõtetel oleksid pidevalt vajalikud vahendid oma rahaliste kohustuste täitmiseks. Määrav tähtsus on selles töös loomulikult ettevõtte põhitegevuse (tootmise, kaubakäibe- jne.) õigel organiseerimisel,

millest sõltub suurel määral ka rahanduslik tegevus. Kuid küllaltki olulist osa etendab sealjuures ka rahandusliku tegevuse otsene organiseerimine: arvete ja maksenõuete õigeaegne väljakirjutamine ning inkassoks esitamine, krediidivalduste koostamine ja pangale esitamine, finantseerimise vormistamine jne.

Kontroll rublaga ressursside moodustamise, jaotamise ja kasutamise üle rahvamajanduses. Rahalised suhted, nagu nägime eespool, haaravad ettevõtte tegevuse kõiki külgi. Seetõttu on rublaga teostatav, s.o. rahaliste suhete kaudu toimuv kontroll kõikehaarav ja pidev. Ta toimib:

1) ettevõttesiseselt ja ettevõtetevaheliselt täieliku isemajandamise printsiipide, sealhulgas ka ettevõttesisese isemajandamise kaudu;

2) rahanduslike vahekorjade kaudu kõrgemalseisva organisatsiooni ja riigieelarvega;

3) krediteerimisel ja arvlemisel pankadega kujunevate vahekorjade kaudu.

Eriti konkreetselt avaldub kontroll järgmiste, tabelis 2 esitatud rahaliste näitajate vahendusel. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kaudu toimuv kontroll võimaldab oma läia haarde ja pidevuse tõttu pidevalt jälgida ettevõtete majandusliku tegevuse kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid külgi. Sellega aitab ta tõhusalt kaasa majandusliku tegevuse plaanipärasele ja ratsionaalsele kulgemisele.

1.5. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse koht rahaliste suhete süsteemis.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse defitsiitlikust ja funktsioonide käsitlusest selgub, et ta haarab endasse majanduslikust tegevusest, kus keskne koht on tootmisel, tulenevaid rahalisi suhteid. Majanduslik tegevus üldse ja tootmine eriti etendab teatavasti ühiskonna arengus juhtivat osa. Tootmise tõttu on võimalik inimühiskon-

T a b e l 2.

Kontroll rublaga ettevõtete ja rahvamajandus-
harude majandusliku tegevuse üle

Kontrollitav tööloik	Kontrollimisel kasutatavad näitajad
I. Põhitegevus (tootmine, kau- bakäive jt.)	1. Toodangu omahind, tootmiskulud 2. Käibekulud 3. Palgafondi kasutamine
II. Põhifondide moodustamine ja kasutamine	1. Fonditootlus 2. Fondimaks 3. Kapitaalmahutuste finantseerimine 4. Kapitaalremondi finantseerimine 5. Amortisatsioonieraldised
III. Käibeva- hendite moodus- tamine ja kasu- tamine	1. Omakäibevahendite olem 2. Käibevahendite käibekiirus 3. Krediteerimise printsiipidest kinni- pidamine
IV. Toodangu realiseerimine	1. Sissetulekute laekumine realisatsioonist 2. Käibemaksu tasumine
V. Ettevõtte fi- nantsiline sei- sund	1. Kasum ja rentaablus 2. Maksevõime 3. Käibevahendite säilivus ja kasutamine
VI. Välised rahanduslikud suhted	1. Arvlemine hankijatega 2. Maksed riigieelarvesse 3. Pangalaenude tasumine 4. Maksed kõrgemalseisvale organisatsioo- nile

na eksisteerimine, tootmisprotsessis luuakse ühiskonna olemasoluks ja arenguks vajalikud materiaalsed hüved.

Tootmise ja majanduslike suhete juhtivast osast tulenevalt etendab/ka ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus juhtivat osa kõigi teiste sotsialistlikus majanduses esinevate rahaliste suhete hulgas. Üldlevinud on käsitus, mille kohaselt ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus moodustab kogu nõukogude rahanduse aluse. Meie arvates on ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse osa veelgi suurem. Ta moodustab kogu sotsialistliku rahamajanduse (rahaliste suhete kogumi) aluse.

Esitatu tõestamiseks märgime, et ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kaudu toimub ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu esmane jaotus. Sellest jaotusprotsessist tuleneb aga objektiivne alus nii rahanduslikele (üldriiklik rahandus) kui ka krediidi ja raharingluse suhetele.

Kuidas ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus on aluseks üldriiklikule rahandusele, seda iseloomustab kõige ülevaatlikumalt ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu jaotamise skeem (vt. joon. 1).

Jooniselt 1 näeme, et ettevõtete puhastulu jaotamise tulemusena saavad põhilise osa oma tuludest ja vahenditest riigieelarve kui ka riiklik sotsiaalkindlustus. See on ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse ühe funktsiooni, nimelt rahaliste sissetulekute, tulude ja akumuleerumise funktsiooni otseseks tulemuseks. Siin kohal ei ole ülearune märkida, et 1968. aastal sai NSV Liidu riigieelarve sellel teel 112,8 miljardit rubla ehk 91,1 % kõigist tuludest.¹ Riikliku sotsiaalkindlustuse vahendid laekuvad ettevõtete ja organisatsioonide arvel täies ulatuses.

¹ Vt. Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu seadus NSV Liidu 1968. aasta riigieelarve kohta. - "Rahva Hääli" nr. 241, 13. oktoobrist 1967.a. (andmed plaanilised).

Krediidisuhete objektiivne paratamatus ja võimalikkus (ajutiste täiendavate vahendite vajadus ja ajutiselt vabade vahendite olemasolu) tuleneb sotsialistlike ettevõtete vahendite ringkäigu protsessist. Krediidiressursside põhiliseks aluseks on aga sotsialistlike ettevõtete akumulatsioon. Seega on krediidisuhete normaalne funktsioneerimine otseselt sõltuv ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandusest.

Sularaharinglusesse suunatakse põhiline osa raha ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kaudu palga näol. Sularahata maksekäive tuleneb samuti peamiselt ettevõtete ja majandusorganisatsioonide vahelisest majanduslikust käibest.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse juhtiv osa kogu sotsialistliku majanduse rahalistes suhetes tähendab seda, et häired ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse organiseerimisel võivad põhjustada häireid ka teemale tuginevates lülides. Ettevõtete akumulatsiooni plaani mittetäitmine või akumulatsiooni ebaõige jaotamine võib näiteks põhjustada raskusi riigieelarve tulude plaani täitmisel. Sellest sõltub omakorda eelarvest finantseeritavate ürituste läbiviimine. Vead ja puudused palga arvestamisel ja väljamaksmisel häirivad raha- ja kaubaringlust ning pidurdavad töötajate tarvete normaalset rahuldamist jne. Siit tuleneb nõue, et ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse korraldamine peab olema kõigi rahandustöötajate tähelepanu keskpunktis.

1.6. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioneerimise iseärasused ja neid määravad tegurid.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonid esinevad üldkujul kõigis ettevõtetes ja majandusorganisatsioonides. Kuid sotsialistliku majanduse keerukas kompleksis esineb majandusliku tegevuse sfäärist, ettevõt-

te tüübist jmt. asjaoludest sõltuvalt vastavate funktsioonide rakenduslikus küljes ja väljendusvormides mitmeid olulisi iseärasusi.

Neid iseärasusi määravateks põhilisteks teguriteks on:

- 1) sotsialistliku omandi vorm;
- 2) majandusharu;
- 3) tootmisprotsessi iseloom;
- 4) toodangu iseloom.

Sotsialistliku omandi vorm. Omandivormi järgi esineb sotsialistlikus majanduses kaks ettevõtetüüpi - riiklikule ja kooperatiivsele omandile tuginevad ettevõtted. Sealjuures domineerib riiklik omand.

Riiklikus sektoris on kõigi ressursside omanikuks riik. See loob soodsad tingimused kõigi ressurssidega, sealhulgas ka ettevõtetele kuuluvate ressurssidega, täieliku isemajandamise nõudeid silmas pidades, manööverdamiseks vastavalt antud olukorras tekkinud vajadustele.

Kõrge vahenditega manööverdamise võime on riiklike ettevõtete rahanduse organiseerimise üheks iseloomulikumaks jooneks. Selles väljendub sotsialistliku riikliku sektori suurel eelis võrreldes kapitalistliku majandusega ja oluline eelis võrreldes isegi sotsialistlike kooperatiivsete ettevõtetega.

Vahenditega manööverdamine toimub peasjalikult akumulaatsiooni, osaliselt ka käibevahendite, vajaduse korral isegi põhivahendite jt. ressursside ümberjaotamise teel. Ümberjaotamine võib olla süsteemisisene (antud ametkonna ettevõtete vahel), majanduspiirkonnasisene (antud majanduspiirkonna erinevate ametkondade vahel riigieelarve kaudu või ka ilma eelarve vahenduseta) ja majanduspiirkondadevaheline (üldiselt riigieelarve kaudu).

Riiklike ettevõtete rahanduse organiseerimise iseloomulikuks jooneks on kõigi ettevõtete normaalseks tegevuseks mittevajalike vahendite äravõtmine süsteemisisese ümberjaotamise teel või riigieelarve kaudu. Täiendavad vajadused

kaetakse omavahendite puudumise korral samade allikate kaudu.¹

Ülalmärgitud omadused loovad soodsad tingimused kõigi riiklike vahendite võimalikult ratsionaalseks ja paindlikuks kasutamiseks, vahendeid on võimalik kiiresti koondata esmajärgulist tähtsust omavatesse tööloikudesse.

Kooperatiivses sektoris on kõigi ressursside omanikuks vastav ettevõtte. Selle tõttu on vahendite ümberjaotamise võimalused piiratumad ja manööverdamisvõime väiksem. Ümberjaotamine saab peasjalikult toimuda krediidimeetodil. Tagastamata ümberjaotamine toimub kooperatiivses sektoris (tarbijate kooperatsioonis) piiratud ulatuses peasjalikult vastavate süsteemide tsentraliseeritud vajaduste rahuldamiseks. Kolhooside kui kooperatiivsete ettevõtete kõige levinuma tüübi juures ei esine käesoleval ajal tagastamata ümberjaotamist.

Kooperatiivsete ettevõtete rahanduse organiseerimise iseloomulikumaks jooneks on ka nende ühepoolne side riigieelarvega. Nad võtavad kolhooside või kooperatsiooni tulumaksu näol seadusega kindlaksmääratud ulatuses osa üldriiklike ressursside moodustamisest. Viimane on vajalik selle tõttu, et kooperatiivsed ettevõtted kasutavad paljusid üldriiklikke ressursse (maa, veekogud, mets, maavarad jne.), seadmeid (teed, kuivendussüsteemid jt.) ja soodustusi. Teiselt poolt peavad kooperatiivsed ettevõtted ise soetama oma tootmise laiendamiseks ja muudeks vajadusteks tarvisminevad ressursid. Riiklikku abi saavad nad selleks otstarbeks peasjalikult pikaajalise krediidi näol.

Kommunismi ülesehitamine meie maal annab kooperatiivsele omandile järk-järgult üldrahvaliku iseloomu. Selle võrseteks on juba käesoleval ajal kolhoosidevahelised ehitusorganisatsioonid, ehitusmaterjale tootvad ettevõtted, põllumajandussaaduste esmase töötlemise tehased jt. ettevõtted.

¹ Oeldu ei kehti ajutiselt vabade vahendite ja ajutiste täiendavate vajaduste kohta, mis kaetakse krediidi abil.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm näeb ette nende ettevõtete rajamise soodustamist. Tootlike jõudude kasvuga kasvab majanduse ühiskonnastamise protsess ning sedamööda kaovad ka erinevused riiklike ja kooperatiivsete ettevõtete rahanduse organiseerimises. Samas suunas toimib praegu käsil olev majandusreform. Majandusreform suurendab riiklike ettevõtete majanduslikku iseseisvust, süvendab isemajandamist. Ka see lähendab riiklikke ja kooperatiivseid ettevõtteid.

Majandusharu. Ettevõtted ühinevad majandusharudesse. Majandusharud erinevad üksteisest toodangu majandusliku ootarbe või tegevuse rahvamajanduslike ülesannete poolest. Nii on arvukate tööstusharude ülesandeks mitmesuguste tootmisvahendite ja tarbimisesemete tootmine, põllumajandus toodab toiduaineid ja toorainet kergetööstusele, transpordi ülesandeks on materiaalse hüvede ja inimeste vedamine, kaubandus seostab tootmist ja tarbimist jne.

Majandusharude erinevused üksteisest põhjustavad olulisi iseärasusi ka rahanduse organiseerimisel. See kajastub tootmiskulude struktuuri, tootmisprotsessi organiseerimise, vahendite käibe kiiruse, hinnakuundamise meetodite jmt. erinevuste kaudu.

Majandusharude erinevused üksteisest on rahanduse organiseerimisel sageli olulisema tähtsusega kui omandivormist tulenevad erinevused. Nii on rahanduse organiseerimisel sovhooosides ja kolhoosides või riiklikus ja kooperatiivses kaubanduses omavahel märksa rohkem ühiseid jooni kui näiteks tööstuses ja transpordis ehkki viimased kuuluvad riiklikku sektorisse.

Majandusharudest lähtudes jaguneb ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus järgmisteks olulistele iseärasustega põhirühmadeks: 1) tööstus; 2) põllumajandus; 3) transport ja side; 4) kapitaalehitus; 5) materiaalne tehniline varustamine; varumine ja kaubandus; 6) elamu- ja kommunaalmajandus.

Ka ministeeriumides, täitevkomiteedes jt. ametkondades organiseeritakse rahanduslik tegevus eeltoodud põhjustel harukondliku printsiibi alusel.

Ettevõtete tootmisprotsessi iseärasused. Siin on rahandusliku tegevuse peamisi iseärasusi põhjustavaks nähtuseks kuulumine hooajalise või mittehooajalise iseloomuga ettevõtete hulka.

Hooajalistes ettevõtetes toimuvad majandusliku tegevuse mahu ning sellest tulenevalt ka vahendite vajaduses järsud muudatused. Nimetatud põhjustel on nendes majandusharudes ja ettevõtetes oluline tähtsus lühiajalisel krediidil. Krediidiga kaetakse tegevuse kõrgperioodidel esinevad täiendavad vajadused. Krediidi tagastamine toimub pärast vajaduse äralangemist. Niisuguse põhimõtte rakendamine on väga oluline vahendite ratsionaalse kasutamise seisukohalt.

Peamiste hooajalise iseloomuga majandusharude hulka kuuluvad käesoleval ajal põllumajandus, eriti taimikasvatus, metsatööstus, turbatööstus, suhkrutööstus, konservitööstus, jõetransport jmt. Kuid teaduse ja tehnika saavutused võimaldavad tootmise hooajalisust järk-järgult vähendada ja osalt isegi likvideerida. Peaaegu on lakanud olemast hooajaline ehitustegevus, võimsate jäälohkujate abil pikeneb navigatsiooniperiood meretranspordis jne.

Mittehooajalistes majandusharudes on vahendite vajadus stabiilsem ning kasvab vähehaaval seoses majandusliku tegevuse mahu suurenemisega. Pangakrediit on lülitatud süstemaatilisele osavõtule ettevõtte käibest.

Ettevõtte toodangu iseloom. Toodangu iseloomu poolest erinevad üksteisest kõige rohkem käibefonde tootvad ettevõtted ja põhifonde tootvad ettevõtted. Eriline koht on viimaste hulgas ehitusorganisatsioonidel.

Rahanduslikud iseärasused tulenevad siin peaaesjalikult tootmistsükli kestusest, millest oleneb vahendite käibekiirus. Suuremate põhifondide tootmisel, eriti ehitusorganisatsioonides, on tootmistsükkel võrdlemisi pikk. Sinna pai-

gutatud vahendid hakkavad andma rahvamajanduslikku efekti alles pärast ehituse lõplikku valmimist ja tegevusse rakendamist. See tõstab rahandusliku töö keskpunkti võitluse ehituse kestuse võimaliku lühendamise eest.

2. ETTEVÕTETE JA RAHVAMAJANDUSHARUDE RAHANDUSE ORGANISEERIMISE PRINTSIIBID.

2.1. Üldalused.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus kujutab endast majandusliku tegevuse suhteliselt eraldunud, nn. rahanduslikku külge. Tootmisettevõtetes on ta üheks osaks tootmise majanduslikust küljest, transpordiettevõtetes üheks osaks transpordiprotsessi majanduslikust küljest, ringlussfääri ettevõtetes aga üheks osaks materiaalsete väärtuste ringlusprotsessi majanduslikust küljest.

Spetsiifiliste seaduspärasuste tõttu vaadatakse ettevõtte rahanduslikku tegevust majanduslikust tegevusest eraldi. Loomulikult ei tähenda see majandusliku tegevuse kui terviku ja rahandusliku tegevuse kui tema ühe allosa mingit ranget eraldamist teineteisest. Vastupidi, rahanduslik tegevus on kogu majandusliku tegevusega orgaaniliselt seotud ning teenib samu eesmärke. Kui majandusliku tegevuse põhieesmärgiks on kogu ühiskonna järjest kasvavate tarvete võimalikult täielikum rahuldamine, siis rahandusliku tegevuse eesmärgiks on tagada ühiskonna kõigi ressursside võimalikult efektiivsem ja ratsionaalsem kasutamine põhieesmärgi parema saavutamise huvides.

Ettevõtte rahanduse organiseerimine on abinõude süsteemi rakendamine, mille eesmärgiks on ettevõtte kõigi ressursside maksimaalne ja võimalikult ratsionaalne kasutamine püstitatud ülesannete täitmise optimaalsete tule-

muste saavutamise huvides. Ta allub järgmistele põhiprintsiipidele: 1) plaanilisus; 2) isemajandamine; 3) reservide olemasolu kui normaalse majandusliku tegevuse eeldus; 4) ettevõtte rahandus kui rahvamajandusharude rahanduse põhilüli.

2.2. Plaanilisus.

Tootmisvahendite sotsialistliku omandi valitsemise tulemusena eksisteerib sotsialistlikus ühiskonnas rahvamajanduse plaanipärase, proportsionaalse arendamise seadus ning toimub rahvamajanduse planeerimine. Loomulikult peab üldise plaanimajanduse tingimustes olema allutatud planeerimisele ka rahanduslik tegevus.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduses tähendab plaanilisuse printsiip seda, et kõik ettevõtete ja rahvamajandusharude vajadused rahaliste vahendite osas, nende saamise allikad kui ka majandusliku tegevuse tulemusena saadavate vahendite suunamine määratakse eelnevalt kindlaks ettevõtete ja nende kõrgemalseisvate lülide finantsplaanidega.

Üleminek planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uuele korrale on vana korraga võrreldes tunduvalt ahendanud direktiivsete, kõrgemalt poolt kinnitatavate näitajate, sealhulgas ka finantsnäitajate ringi. Viimaste hulka kuuluvad praegu realiseeritava toodangu maht, kasumi üldsumma, rentaablus tootmisfondide suhtes, maksed riigieelarvesse, assigneeringud riigieelarvest, palgafond ja tsentraliseeritud kapitaalvahetuste maht. Kõik teised näitajad ning finantsplaan tervikuna kavandatakse ning kinnitatakse ettevõttes kohapeal. Niisugune kord jätab ettevõttele soodsad võimalused kohapealseid tingimusi arvestava loominguilise initsiatiivi arendamiseks ning tootmise efektiivsuse tõstmiseks. Teiselt poolt tagab ta aga plaanikindlad põhiproportsioonid ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu jao-

tamiseks ning rahaliste ressursside tsentraliseeritud fondide moodustamiseks. Edaspidi, kui majandusreformi käigus rakendatud majanduslike hoobade mõju muutub tõhusamaks ja süveneb, on arengu loomupäraseks nähtuseks direktiivsete näitajate ringi piiramine.

Plaanilise printsiibi rakendamise esimeseks põhinõudeks on kõigi plaaniliste, tehniliste, majanduslike ja finantsnäitajate täielik kooskõla ja seostatus nii ettevõtete kui ka nende kõrgemalseisvate organisatsioonide mastaabis. Kõige aluseks on tootmisvõimsusi ja tööviljakuse taset määravad tehnilised ja tehnilis-majanduslikud näitajad (masinate võimsus, materjalide kulunormid, ajanormid jt.), nendele tuginevad tootmise (pro tegevuse) mahtu ja kulude taset iseloomustavad majanduslikud ja finantsmajanduslikud näitajad (kogutoodang, kaubatoodang, tootmiskulude tase, omahind jt.), millele järgnevad majandusliku tegevuse lõpptulemust iseloomustavad finantsnäitajad (sissetulek toodangu realiseerimisest, kasum, rentaabluse tase).

Rahandusliku planeerimise protsessis töötatakse tehniliste, tehnilis-majanduslike ja majanduslike näitajate alusel välja finantsmajanduslikud ja finantsnäitajad. Nii näiteks tuletatakse realiseeritava toodangu mahu, struktuuri, omahinna ja realiseerimishinna alusel realiseerimisest saadav kasum, tootmistsükli pikkuse, materiaalse ja tehnilise varustamise ning realiseerimise tingimuste alusel arvutatakse käibevahendite käibekiirus jne. Kuid finantsnäitajad ei ole siiski puhtalt passiivseteks, tuletatud näitajateks. Nad etendavad tähelepanuväärselt aktiivset vastumõju majanduslikele ja isegi tehnilis-majanduslikele näitajatele. On tavaliseks nähtuseks, et rentaabluse madal tase suunab majandusmeeste tähelepanu omahinna alanemise reservide otsimisele, mille käigus vaadatakse läbi materjalide kulunormid, tööaja kulunormid jt. tehnilis-majanduslikud näitajad.

Plaanilisuse printsiibi rakendamise teiseks põhinõudeks on plaani stabiilsus. Plaanide sage muutmine ei soodusta, vaid häirib normaalset majanduslikku tegevust, sest igasugune ümberorganiseerimine nõuab teatud jõudude ja vahendite kulutusi ning aega. Eriti kahjulik on plaanide muutmine plaaniperioodi lõpul, mil ta võib täielikult desorganiseerida ettevõtte tööd. Samuti avaldab niisugune praktika halba mõju isegi järgmisel plaaniperioodil, sest kollektiivil tekib plaanide suhtes ebakindluse tunne.

Plaanide stabiilsuse kindlustamine nõuab seda, et muudatusi plaanides tuleks teha ainult siis, kui see on praktikas tõesti hädavajalik ning ettevõttel on reaalsed võimalused korrigeeritud plaani täitmiseks. Samaaegselt tuleb silmas pidada seda, et ühtede plaaninäitajate muutmisega peab tingimata kaasnema teiste, antud näitajatega seotud näitajate muutmine. Nii peab tootmisülesande muutmine kajastuma vastavates finantsnäitajates ja vastupidi. Vastasel korral ei ole võimalik kindlustada plaanide tegelikku ja igakülgset täitmist.

Plaanilisuse printsiibi rakendamise kolmandaks nõudeks on plaani pingelisus. Viimane on vajalik olemasolevate võimaluste täielikumaks ärakasutamiseks ja üldise arengutempo kiirendamiseks. Peale selle väldivad pingelisemad plaanid põhjendamatu, kergesti saavutatavaid plaanületamisi ning stabiliseerivad selle kaudu rahvamajanduse proportsioone. Loomulikult peab plaanide pingelisus olema ranges kooskõlas plaanide reaalsusega.

Plaanide pingelisuse saavutamisel etendab rahanduslik planeerimine väga silmapaistvat osa. See avaldub eeskätt materiaalse stimuleerimise fondidesse tehtavate eraldiste normatiivide vahendusel. Plaani ületamise korral on viimased tunduvalt madalamad kui plaani piirides. Eriti aitab pingelisust tõsta põhimõte, mille puhul eelistatult stimuleeritakse oma sisemiste reservide arvel saavutatud kasvu.

Finantsplaani põhiliigiks on kvartaliteks jaotatud aastaplaan. Kvartaliteks jaotuse sisseviimisel on tarvis silmas pidades ettevõtte töö kvalitatiiivse paranemise, s.o. vahendite kasutamise efektiivsuse tõusu nõuet. Teaduse saavutuste järjekindel ellurakendamine, tehniline progress, tööliste kvalifikatsiooni tõus ja mitmesugused kasutuselevõetavad organisatsioonilised ja tehnilised abinõud tähendavad seda, et ettevõtte töö efektiivsus pidevalt suureneb. See toob omakorda kaasa rentaabluuse tõusu.

Rahaliste sissetulekute laekumine ja mitmesuguste kulutuste tegemine toimub enamikus ettevõtetes iga päev. Ettevõtte peab olema iga päev maksevõimeline, s.o. kindlustama oma rahaliste kohustuste katmise. Rahalise käibe niisuguseks operatiivseks suunamiseks ei piisa kvartaliplaanidest. Sellepärast esineb rahanduslikul planeerimisel objektiivne vajadus koostada kvartalist lühemate perioodide finantsplaanid. Eriti kasvab see vajadus planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uue korra puhul, kus realiseeritav toodang (faktiliselt sissetulek toodangu realiseerimisest) on keskseks direktiivseks näitajaks.

Praktikas on niisugusteks plaanideks tavaliselt kuu kassaplaanid kas kahenädalase, dekaadise või nädalase jaotusega. Operatiivne planeerimine ei allu seniajani üldisele korraldamisele. Vastavate plaanide koostamise kord kehtestatakse igas ettevõttes kohapeal.

2.3. Isemajandamine.

Nõukogude rahanduse organiseerimise praktikas on kujunenud keskmateks printsiipideks eelarveline finantseerimine ja isemajandamine. Eelarvelise finantseerimise puhul laekuvad kõik antud asutuse tulud riigieelarvesse, kõik kulud aga kaetakse riigieelarvest.¹ Eelarvelise finantsee-

¹ Eelarvelistes asutustes võidakse koostada ka nn. erivahendite eelarveid. Erivahenditeks on näiteks abiettevõtete ja töökodade tulud, korteriüür, ekspertiisidest saadavad tulud jne. Need tulud ei kuulu riigieelarvesse kandmisele, vaid kasutatakse ära samade tegevusharude arendamiseks. Erivahendid ei ole otseselt seotud asutuse põhitegevusega. Põhitegevuse vahendite kõrval on neil väike osatähtsus.

rimise printsiipi kasutatakse niisugustes tegevusharudes (haridus, tervishoid, haldus, riigikaitse jmt.), kus tavaliselt puuduvad iseseisvad tulud. Belarvelise finantseerimise puhul on vahenditega manööverdamise võimalused piiratud. Ettevõtted saavad vähe avaldada omapoolset initsiatiivi.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis rõhutatakse, et kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomine nõuab majanduse juhtimise pidevat täiustamist. Kõigis plaanerimise ja majanduse juhtimise lüülides tuleb tähelepanu koondada materiaalsete, tööjõu- ja finantsressursside ning loodusrikkuste kõige ratsionaalsemale ja efektiivsemale kasutamisele ja ülearuste kulutuste likvideerimisele, sest ratsionaalne majandamine loob eeldused ühiskonna vajaduste järjest paremaks rahuldamiseks.

Sotsialistliku majanduse plaanilise juhtimise ja majandamise meetodiks, mis kindlustab ratsionaalsuse, on isemajandamine.

Majanduslikus tegevuses, eriti aga materiaalse tootmise sfääris on rahanduse organiseerimisel domineeriv isemajandamise printsiip. Isemajandamine on sotsialistlike ettevõtete plaanipärase majandamise meetod. Tema põhinõueteks on: 1) ettevõtete kulude ja majandusliku tegevuse tulemuste ühismõõtmise rahalises vormis; 2) ettevõtete kulude katmine oma tegevusest saadavate sissetulekutega, tootmise kindla rentaabluse tagamine; 3) materiaalse huvi ja vastutuse süsteemi olemasolu; 4) ettevõtte operatiivne majanduslik iseseisvus; 5) pidev kontroll rubla abil.

Eriti leiavad need printsiibid rõhutamist kaasaegse majandusreformi tingimustes, seoses üleminekuga n.-ö. täielikule isemajandamisele, millega koos mõnevõrra muutub ka nende sisu.

Isemajandamine nõuab kulude ja saavutatud tulemuste ühismõõtmist rahalises väljenduses sellepärast, et muul viisil pole võimalik otsustada, kas saavutatud tulemused on saanud minimaalsete kuludega.

Nimetatud põhitunnuse iseloomulikeks joonteks on:

a) kulude ja tulemuste ühismõõtmine, mis võimaldab otustada kulude ja tulemuste vahekordade üle;

b) ühismõõtmine rahalises, s.o. väärtuselises vormis, kui ühismõõtmise ainuke võimalus sotsialismi tingimustes, mis näitab ka isemajandamise baseerumist väärtusseadusel.

Tuleb rõhutada, et ühismõõtmine annab õigeid võrreldavaid tulemusi ainult siis, kui on arvesse võetud kõik komponendid ning tuginetakse tõeliselt võrreldavatele näitajatele ja mõõtühikutele. Selleks peavad kõigepealt olema korras hinnad, mis määravad kindlaks ettevõtte sissetulekud realiseeritud toodanguühiku kohta. Teiselt poolt on kulude õigeks mõõtmiseks vaja, et omahinna kalkulatsioonid oleksid võimalikult kooskõlas tegelikkusega ning omahind kajastaks kõikides komponentides õigesti nii elava kui ka asjastatud töö kulu.

Isemajandamise põhiolemus nõuab kulude katmist oma sissetulekutega ja kindlat rentaablust. Rentaabluse tagamine on isemajandamise kõige tähtsamaks nõudeks. Ta tuleneb sellest: a) et kulude katmine sissetulekutega ei tähenda veel ratsionaalset majandamist. Ettevõtte seisukohalt väljendub efektiivne majandamine sissetulekute ülekaalus (puhastulus) võrreldes kuludega, b) et rentaablus, nagu nägime juba eespool, on vajalik laiendatud taastootmiseks (akumuleerimiseks) ja muude ühiskondlike vajaduste (haridus, tervishoid jne.) katteks.

Rentaablus väljendab üldkujul majanduslikku efektiivsust. Tema olemus seisneb majandusliku tegevuse tulemusena (tootmise tulemusena) saadavate sissetulekute ülekaalus majandusliku tegevusega (tootmise ja toodete realiseerimisega) seotud kuludest.

Ühiskondlikus mastaabis tervikuna väljendub rentaablus selles, et ühiskondliku koguprodukti väärtus on suurem tema loomiseks tehtud kulutustest ($c + v + m > c + v$). Materiaalse tootmise sfääris loodud puhastulu (m) suhe teh-

tud kulutustesse ($c + v$) iseloomustab ühiskondliku rentaab-
luse taset ($\frac{m}{c + v}$) kulude suhtes. Puhastulu suhe tootmisest
osa võtnud tootmisfondidesse ($\frac{m}{PP + KI}$) iseloomustab ühis-
kondliku rentaabluse taset tootmisfondide suhtes.

Sotsialistlikus majanduses toimub tootmise kiiretempoli-
ne kasv, suureneb tööviljakus ja alaneb omahind. Selle tu-
lemusena suureneb ka puhastulu. Ühiskonna puhastulu põhi-
massi väljendavat kaks põhilist tululiiki, s.o. kasum ja
käibemaks kokku kasvasid 13,9 miljardilt rublalt 1940.aas-
tal 96,5 miljardi rublani 1967. aastal.¹

Majandusharu kui ka ettevõtte rentaablus väljendub an-
tud majandusharus või ettevõttes loodud puhastulus. Tema ta-
se avaldub samuti loodud puhastulu ja selle loomisest osa-
võtnud tootmisfondide või puhastulu ja tootmiskulude suhte-
na. Nimetame niisugust rentaablust antud rahvamajandusharu
või ettevõtte primaarseks rentaabluseks.

Praktikas on primaarne rentaablus raskesti kindlaksmää-
ratav. Raskus seisneb selles, et hinnad ei lange kokku väär-
tusega. Selle tõttu ei avaldu antud majandusharus või ette-
võttes loodud puhastulu täiel määral alati samas majandus-
harus või ettevõttes. Nimetame niisugust hinna ja väärtuse
üksteisest kõrvalekaldumise tõttu avalduvat rentaablust
sekundaarseks rentaabluseks.

Majandusharudes ja ettevõtetes, kus hind ületab väär-
tust, on sekundaarne rentaablus primaarsest rentaablusest
kõrgem. Seal, kus hind on alla väärtust, on sekundaarne ren-
taablus primaarsest rentaablusest madalam.

Ühiskonna puhastulu põhilisteks avaldusvormideks on
ettevõtte puhastulu ehk kasum ja riigi puhastulu ehk käibe-
maks. Igapäevases majanduspraktikas käsitletakse rentaablu-
se mõistet kitsamalt. Ta seostatakse ainult ettevõtte pu-
hastuluga (kasumiga). Rentaabluse mõiste niisugune käsitus
tuleneb puhtpraktilisest vajadusest seoses sellega, et käi-
bemaksu suurus on iga toote kohta eelnevalt seaduslikus kor-

I СССР в цифрах в 1967 году. Москва, 1968, lk. 28.

ras kindlaks määratud ning käibemaks ei jää ettevõtte käsutusse. Ettevõtte käsutusse jääb ja tema töö kvaliteedist sõltub otseselt kasum, mida praktikas vaadeldakse ka rentaabluuse mõõdupuuna.

Meie edaspidises käsitluses vaatleme rentaabluuse all samuti kasumiga töötamist, kuid peame sealjuures meeles, et siin on tegemist rentaabluusega kitsamas mõttes.

Üleminek täielikule isemajandamisele toob selle põhinõude sisus kaasa võrdlemisi olulisi muudatusi. Kui varem oli rentaabluuse hindamisel kriteeriumiks teatud materiaalse huvi kindlustamine ning kasumile ei esitatud ettevõttesiseselt tema edasiarendamiseks vajalike ressursside kompleksse tagamise nõuet, siis nüüd tuleb isemajandaval ettevõttel hoolitseda ka oma tegevuse arendamiseks vajalike täiendavate ressursside (kapitaalmahutuste allikad, käibevahendite täiendamine jne.) saamise eest. Uuel korral on mitu suurt eelist. Nendest tähtsamateks on eelarvelise finantseerimisega kaasneva ülalpeetava meeoleolu likvideerimine ning vahetu huvi tekkimine oma tootmisfondide ratsionaalsema kasutamise vastu.

Rentaabluuse kindlustamine, aktiivne võitlus majandusliku tegevuse efektiivsuse tõusu eest on mõeldav üksnes siis, kui kogu töötajate kollektiiv ja kollektiivi iga liige on sellest otseselt huvitatud ning kannab ka vastutust.

Sotsialismi tingimustes, kus igauks ei saa veel vajaduste järgi ja pole ka ühesugust kõrget teadlikkust, saab rentaabluuse tõstmist kindlustada esmajärjekorras materiaalse huvitatuse ja vastutuse süsteemi kaudu.

Sellepärast nõuab isemajandamine kollektiivi kui terviku ja iga tema üksiku liikme materiaalselt huvitatust ning vastutust võimalikult paremate töötulemuste ja rentaabluuse tõstmise eest.

Ettevõtte kui terviku materiaalne huvi rentaabluuse tõusu eest kindlustatakse peaausjalikult kasumi kaudu, sest kasumi suurus sõltub otseselt ettevõtte enda tööst. Ta ole-

neb 1) omahinna alandamisest ja 2) realiseeritava toodangu suurendamisest.

Teiselt poolt arendab kasum ettevõtte materiaalsed huvi sellega, et teda kasutatakse esmajärjekorras ettevõtete enda ja tema töötajate vajaduste rahuldamiseks. Pärast kindlate maksete (fondimaks, fikseeritud maksed jmt.) tegemist, mille suurus osaliselt samuti oleneb ettevõttest endast, jaotatakse kasum ettevõtte kui terviku ja iga töötaja huvisid silmas pidades. Ainult nendest vajadustest ülejääv kasum suunatakse mujale. Eriti soodustavalt mõjutab kasumi jaotamine materiaalsed huvi materiaalse stimuleerimise fondide moodustamise ja kasutamise kaudu. Kaasajal on see mehhanism isemajandamise üheks kõige tundlikumaks närviks, sest tema kaudu seostub isemajandamisega nii kollektiiv kui ka üksikisik.

Stimuleerimine moodustab aga protsessi ühe poole. Selle teiseks küljeks on vastutus. Mõlemad pooled jagunevad omakorda kollektiivi (kui terviku) ja töötaja (üksikisiku) stimuleerimiseks ning vastutuseks. Süsteem tervikuna saab efektiivselt funktsioneerida siis, kui tema üksikosade vahel valitseb kindel, tegeliku elu nõudeid arvestav kooskõla.

Ettevõtte on vastutav töötajatele palkade õigeaegse ja õige väljamaksmise eest. Ettevõtte vastutab selle eest, et ta õigeaegselt ja täielikult täidab kohustused teiste ettevõtete ja majandusorganisatsioonide suhtes, samuti ka riigieelarve, pankade ja kõrgemalseisvate organisatsioonide vastu.

Kahjuks jääb vastutus praegu veel maha stimuleerimisest. Kui stimuleerimisel on juba praegu piisavat tähelepanu osutatud üksikisikule, siis vastutuse kandmisel lahus raskuspunkt enamasti kollektiivil. See vastuolu soodustab mõnikord majanduslikult vähepõhjendatud otsuste vastuvõtmist ning pidurdab toodangu kvaliteedi tõstmise eest peetavat võitlust.

Põhiprobleemiks on optimaalse vahekorra tagamine palga, heade töötulemuste eest makstavate ergutuste ja "vilutlaskmise" tagajärjel tekkiva kahju personaalse kompenseerimise vahel. Praktiliselt pole võimalik anda kõikjal sobivaid proportsioone. Kuid tuleb siiski silmas pida, et liiga tagasihoidlik täiendav stimuleerimine (alla 15-20% põhipalgast) madaldab stimuleerimise tähtsust üldse. Kui stimuleerimise osatähtsus põhipalga suhtes on regulaarselt liiga suur (üle 40%), siis madaldab see põhipalga mobiiliseerivat mõju. Kahju kompenseerivad sanktsioonid ei peaks aga piirduma preemiast ilmajätmisega, vaid kahju hüvitamise korras puudutama ka põhitasu. Kindla vastutuse süsteemi rakendamine on väga keeruline eriti juhtivate töötajate suhtes. Täieliku isemajandamise tagamiseks on ta aga paratamatult vajalik.

Efekt saab olla täielik üksnes siis, kui ka kõrgemal-seisvate lülide tööd mõjutavad stimuleerimise ja vastutuse majanduslikud hoovad. Ka kõrgemal-seisvad organisatsioonid peavad olema isemajandamisel koos materiaalse stimuleerimise ja vastutuse süsteemi rakendamisega.

Põhiliseks tootmisalaseks algüksuseks on ettevõtte. Sel lepärast on ta ka isemajandamise põhiüksuseks. Ettevõttes rakenduvad kõik eespool käsitletud isemajandamise põhinõuded, s.o. avaldub isemajandamise olemus.

Kuid nende elluviimiseks on tarvis teatud kindlate organisatsiooniliste tingimuste olemasolu.

Isemajandamine rajaneb riigi ja tema organite poolt sotsialistlike ettevõtete juhtimise ühendamises iga ettevõtte operatiivse majandusliku iseseisvusega. Ettevõtte majanduslik operatiivne iseseisvus avaldub selles, et ta saab oma käsutusse riiklikud materiaalsed ja rahalised vahendid ning et tal on võimalik ilmutada laialdast initsiatiivi ja paindlikkust nende kõige ratsionaalsemal kasutamisel plaaniülesannete parimaks täitmiseks.

Sotsialistlik riik kinnitab igale oma ettevõttele materiaalsed ja rahalised vahendid. Ettevõtte kui juriidiliselt iseseisev majandusüksus astub teiste ettevõtete ja organisatsioonidega majanduslikesse suhetesse, komplekteerib oma kaadri, organiseerib oma tootmis-, varustus- ja turustustegevuse. Ettevõttel on Riigipangas arvelduskonto oma rahaliste vahendite hoidmiseks, õigus kasutada pangakrediiti ja iseseisev raamatupidamisbilanss.

Liigse tsentraliseerituse likvideerimiseks majandusküsimuste lahendamisel ja ettevõtete initsiatiivi tugevdamiseks suurendatakse järjest rohkem nende majanduslikku operatiivset iseseisvust, laiendatakse ettevõtete direktorite õigusi planeerimise, kapitaalheituse, materiaalse väärtuste soetamise ja realiseerimise, rahanduse, koosseisude ja palkade alal.

Riiklike ettevõtete majanduslikku operatiivset iseseisvust teostatakse tootmisvahendite üldrahvaliku omanduse raames: teatud ettevõttele kasutamiseks antud tootmisvahendite omanikuks jääb sotsialistlik riik. Ta organiseerib plaanikindlalt seoseid ettevõtete vahel, arvestades iga ettevõtte osa üldises rahvamajandussüsteemis. Sotsialistlike ettevõtete vahelised suhted ei kujuta endast konkurentsisuhteid, nagu see on kapitalismi tingimustes, vaid koostöö suhteid üldrahvalike ülesannete täitmisel.

Kuid see on siiski ainult asja üks külg. Teiselt poolt eeldab operatiivne majanduslik iseseisvus paindlikku kooskõla mitmesuguste majanduslike hoobade mõju vahel.

Tsentraliseeritud korras on otstarbekas kindlaks määrata arengu põhisuunad ja peamised proportsioonid. Üha kasvavate ja pidevalt muutuvate väga mitmekesiste tarvete operatiivseks rahuldamiseks on vaja suurendada tarbija mõju tootmisele, n.-ö. tootja turg (tootja dikteerib suurel määral tingimused) tuleb järk-järgult võimalikult suuremas ulatuses asendada tarbija turuga. Siis on tootja sunnitud oma operatiivset majanduslikku iseseisvust rakendama too-

dangu lõplikku tarbimisefekti (sotsialistliku tootmise peamist eesmärki) silmas pidades. Kui tsentraliseeritud planeerimine ainult piiratud näitajate alusel on selleks loonud vajalikud eeldused, siis tagab majanduslik iseseisvus ning koos sellega toimivad majanduslikud hoovad operatiivselt tarbija huvide parema rahuldamise. Selleks on tarvis üha rangemalt juhendada põhimõttest, et kaup loetakse lõplikult realiseerituks alles siis, kui ta on leidnud tunnustamist lõpliku tarbija poolt.

Isemajandamine eeldab pidevat kontrolli rubla abil ettevõtte ja tema üksikosade tegevuse üle. Kontroll rubla abil seisab järgmises: ettevõtte majandusliku tegevuse rahaliste näitajate (omahind, rentaablus jne.) abil selgitatakse välja tema töö kvaliteet; rahaliste vahendite saamine sõltub ettevõtte töö kvaliteedist ja plaani täitmise määrast; ettevõttelt nõutakse kohustuslike maksete (laenude tagastamine pangale, maksed eelarvesse jt.) õigeaegset tasumist; ettevõtted on kohustatud tegema õigeaegselt arveldusi teiste ettevõtetega (hankija või ostjatega) vastavalt nende vahel sõlmitud lepingutele. Rubla abil kontrollivad ettevõtte tööd majandusorganisatsioonid, rahandusorganisatsioonid ja pangasüsteem. Vastastikust kontrolli rubla abil teevad ettevõtted, kes on seotud majanduslepingutega. Ettevõttes toimub kontroll rubla abil tootmiskulude ja -tulemuste rahavormis arvestamise ja kõrvutamise teel. Pidev kontroll rubla abil ei mineta oma tähtsust ka täielikule isemajandamisele. Ta on vajalik üldriiklike tsentraliseeritud fondide moodustamise tagamiseks, vahendite ratsionaalse kasutamise kindlustamiseks rahvamajanduse kui terviku seisukohalt, võitluseks kuritarvituste vastu jmt. põhjustel. Oluuliselt muutub aga kontrolli sisu. Rahandus- ja krediidiorganid ei tegele enam niivõrd ettevõtete n.-õ. hooldamisega üksikküsimustes, kuivõrd küsimuste lahendamise ja rahvamajandusliku efektiivsuse seisukohalt, kõrgemal ametkondlikest huvidest. Selle saavutamiseks tuleb tugevdada rahan-

duorganite ja pankade vahelise töö koordineerimist, uutest alustest lähtudes läbi vaadata ja ümber töötada finantsalast tööd reglementeerivad eeskirjad ning suurendada vahendite liikumisel paindlikkust ja manööverdamisvõimet finantskanalites.

Sotsialistliku tootmise ratsionaalne organiseerimine ettevõtetes nõuab iga ettevõtte konkreetsetest tingimustest olenevalt ühel või teisel määral ettevõttesisese isemajandamise rakendamist, see tähendab isemajandamise elementide rakendamist ettevõtte tsehides ja tootmisosakondades. Samavõrd on vajalik ettevõtteid juhtivate kõrgemalseisvate organisatsioonide isemajandamine, mis tagab vastuvõetavate juhtimisotsuste parema majandusliku põhjendamise.

Isemajandamise rakendamine on objektiivseks majanduslikuks vajaduseks sotsialistliku rahvamajanduse kõigile harudele - tööstusele, transpordile, ehitustegevusele, põllumajandusele (sovhoosidele, kolhoosidele) jm. Seejuures on vältimatud teatavad erinevused isemajandamise konkreetsetes vormides, olenevalt selle majandusharu ja ettevõtte iseärasustest, kus isemajandamist rakendatakse. Isemajandamise rakendamise omapära kolhoosides näiteks on tingitud kooperatiivse-kolhoosliku omandi iseärasustest ja teistest asjaoludest. Nõukogude majanduse edasiarendamise ja kommunismi eduka ehitamise ülesanded NSV Liidus nõuavad isemajandamise veelgi järjekindlamat ja ulatuslikumat rakendamist kõigis rahvamajandusharudes.

2.4. Reservide olemasolu kui normaalse majandusliku tegevuse eeldus.

Majanduslik tegevus on väga mitmekülgne ja keeruline protsess, kus ka hästi organiseeritud plaanimajanduse tingimustes ei ole võimalik ette näha kõiki tegelikus töös üleskerkivaid vajadusi ja olukordi. Niisuguste ettenägemata vajaduste rahuldamine, plaanide ületamiseks tarvilike tingimuste loomine ja ajutiste raskuste ületamine eeldab teatud finantsreser-

vi olemasolu. Eriti suureneb reservi tähtsus täielikule isemajandamisele üleminekul, sest reserv suurendab manööverdamisvõimet. Finantsreservi sisuks on seega rahalised vahendid, mille kasutamise otstarve ei ole plaanis kindlaks määratud ning mida kasutatakse tegeliku töö käigus üleskerkinud vajaduste katteks.

Reservi kasutamise vajadus tuleneb väga mitmesugustest asjaoludest. Tüüpilisemateks nendest on:

a) objektiivsetest teguritest tulenev plaani muutmine ja täiendavate ülesannete püstitamine;

b) täiendavate ressursside vajadus seoses plaani ületamisega;

c) ajutiste finantsraskuste ületamine, mis on tingitud viivitustest kaupade realiseerimisel või lähetatud kaupade eest tasumisel ostjate poolt;

d) ajutiste finantsraskuste ületamine, mis tulenevad tootmisprotsessi organiseerimisel ettetulnud häiretest;

e) ajutiste finantsraskuste ületamine materiaalse tehnilise varustamise häirete tõttu;

f) loodusõnnetustest jt. looduslikest teguritest tulenevate finantsraskuste ületamine;

g) muudest õnnetustest tingitud finantsraskuste ületamine.

Piisavate reservide olemasolu korral saab ettevõtte kõigist raskustest kergemini üle, mis kindlustab majandusliku tegevuse normaalse kulgemise. Vajalike reservide puudumine võib aga tõsiselt häirida paljude ettevõtete tööd, sest tihedate majanduslike sidemete tõttu võivad raskused ühes ettevõttes kanduda üle ka teistesse ettevõtetesse.

Reservide moodustamiseks on mitmesuguseid võimalusi. Reservid võivad olla detsentraliseeritud kui ka tsentraliseeritud. Detsentraliseeritud finantsreserv moodustatakse vahetult ettevõttes. Tema moodustamise peamisteks allikateks on:

a) käibe kiirendamise tulemusena käibest vabanenud vahendid;

b) ettevõtte käsutuses olev vaba kasum enne tema kasutamist, ülekandmist eelarvesse või kõrgemalseisva organisatsiooni käsutusse;

c) ettevõtte stimuleerimisfondide ajutiselt vabad vahendid;

d) spetsiaalsed reservfondid (peasjalikult põllumajanduses).

Kuid suurte detsentraliseeritud reservide moodustamine ei ole majanduslikult otstarbekohane. See lülitaks liiga palju vahendeid välja aktiivsest kasutamisest. Pealegi ei ole reservide lähegne vajamine kõigis ettevõtetes kuigi tõenäoline. Sellepärast on otstarbekohasem osa vahendeid koondada tsentraliseeritud finantsreservi.

Tsentraliseeritud finantsreserv moodustatakse kõrgemalseisvate organisatsioonide või spetsiaalsete asutuste juurde. Tema moodustamise peamisteks allikateks on:

a) vastavasse süsteemi kuuluvate ettevõtete poolt tehtavad eraldised;

b) allettevõtetele mittevajalikud vabad vahendid.

Tsentraliseeritud reservid esinevad sellisel kujul ministriumide jmt. keskasutuste juures. Kolhooside tsentraliseeritud reserv moodustatakse riikliku kindlustuse liinis. Tema tähtsus on riiklike ettevõtetega võrreldes isegi suurem, sest kolhoosidel puudub võimalus saada assigneeritud riigieelarvest.

Finantsreservi ülesandeks funktsioneerib kindlates piirides ka pangakrediit. Üleminekuga planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uuele korrale tema osatähtsus järjekindlalt tõuseb.

2.5. Ettevõtte rahandus kui rahvamajandusharude rahanduse põhilüli.

Eespool nägime, et ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus on aluseks sotsialistlikule rahamajandusele. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse süsteemis on oma-

korda põhilülks ettevõtete rahandus, sest ettevõtted on selleks kohaks, kus toodetakse ühiskonna olemasoluks ja arenguks vajalikud hüved.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis rõhatakse otseselt, et sisemiste reservide mobiliseerimiseks, kapitaalvahetuste, tootmisfondide ja rahaliste vahendite efektiivsemaks kasutamiseks on tarvis laiendada ettevõtete operatiivset iseseisvust ja initsiatiivi riiklike plaaniülesannete alusel. Sfäär, kus lunakse materiaalseid väärtusi, on ühiskonnaelu peamine sfäär.

Et rahandustöö organiseerimisel tuleb erilist tähelepanu osutada ettevõtete rahanduse organiseerimisele. Selle konkreetseks rakenduseks ongi NLKP Keskkomitee septembripleenumi (1965.a.) otsuse alusel ellu viidav majandusreform.

3. RAHANDUSTÖÖ ORGANISEERIMISE PÕHIJOOINI.

3.1. Ettevõtte rahandustöö organiseerimise ülesanded ja põhiline sisu.

Ettevõtte rahandustöö põhiülesandeks on kõigiti tagada tootmis- ja realiseerimisplaanide kõigi kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete näitajate täitmist ja ületamist. Tähelepanu keskpunktis on sealjuures vahendite ratsionaalse kasutamise kindlustamine, tegevuse majandusliku efektiivsuse tõstmine. Eespool nägime, et seda on võimalik saavutada isemajandamise järjekindla süvendamise ja täiustamise kaudu. Järelikult on rahandustöö peamiseks sisuks ettevõtete isemajandamise organiseerimine ja igakülgne süvendamine.

Tegevuse iseloomu poolest võib ettevõtete rahandustöö jaotada kolme üksteisele järgnevasse ja üksteisega orgaaniliselt seotud staadiumi. Nendeks on:

- a) finantsplaanide koostamine;
- b) operatiivne rahandustöö;

c) kontroll-analüütiline rahandustöö.

Finantsplaanide koostamine. Finantsplaanide koostamise ülesandeks on määrata kindlaks tootmis- ja realiseerimisplaanid ja teiste tööde (näht. kapitaalmahutuste) täitmiseks vajalikud rahalised ressursid, luua eeldused kõigi vahendite ratsionaalseks kasutamiseks ja määrata kindlaks ettevõttele laekuvate rahaliste sissetulekute kasutamise otsus- ja eelarve.

Ülesande täitmine on seotud järgmiste põhiliste töödega;

1) tootmis- ja realiseerimiskulude plaani koostamine, mis algab üksikute toodete omahinna plaanilistest kalkulatsioonidest ja lõpeb tootmise eelarve koostamisega. Planeerimise tulemusena määratakse kindlaks ettevõtte põhitegevuse arendamiseks vajalikud kulud;

2) toodangu realiseerimisest saadavate sissetulekute ja ettevõtte akumulatsiooni planeerimine. Töö algab sissetulekute plaani koostamisega ja lõpeb kasumi jaotamise plaaniga. Sellega määratakse kindlaks põhitegevusest ettevõtte käsutusse laekuvad rahalised vahendid ning nende kasutamise põhisuunad;

3) käibevahendite vajaduse ja nende katteallikate, s.o. omakäibevahendite normatiivi, püsivpassivate ja krediidid planeerimine. Töö algab käibevahendite elementide vajaduse arvestamisest ja lõpeb käibevahendite moodustamise allikate kindlaksmääramisega. Selle tulemusena selgitatakse välja tootmisülesannete täitmiseks vajalik rahaliste vahendite hulk (pidev ja ajutine) ning määratakse kindlaks nende saamise allikad;

4) tootmiskulude, toodangu realiseerimisest saadavate sissetulekute ja käibevahendite plaani üksikasjalik koostamine ettevõtte varustus- ja turustusorganite tööplaanidega. Eesmärgiks on materiaalsete ja finantsressurside liikumise plaanide täielik ühtlustamine;

5) kapitaalvahutuste, elamu- ja kommunaalmajanduse sissetulekute ja väljaminekute jt. tööõikude finantsplaanide koostamine. Eesmärgiks on välja selgitada muud, põhitgevusest eraldi seisvad sissetulekud (nende kasutamine) ja väljaminekud (nende katteallikad);

6) ettevõtte finantsplaani (tulude ja kulude bilansi) koostamine, mis ühendab ja kooskõlastab omavahel kõik eespool märgitud plaanid ning määrab kindlaks ettevõtte rahandusliku vahekorra kõrgemalseisva organisatsiooni, pankade ja riigieelarvega;

7) finantsnäitajate ja ülesannete (kululimiidid, käibevahendite normatiivid, kulude katteallikad jms.) väljatöötamine ettevõtte allüksustele (osakonnad, tsehhid, abi-ettevõtted jms.), mis on vajalikud ettevõttesiseseks isemajandamiseks.

Kõiki nimetatud töid teevad ettevõtte rahandustöötajad tihedas koostöös kõigi teiste osakondade töötajatega, sest finantsplaanide koostamine ei taotle mingit omaette eesmärki, vaid peab kindlustama tootmisülesannete täitmist. Eriti tihe peab olema rahandustöötajate side inseneride-normeerijate, planeerijate ja turustus-varustus-töötajatega. Sidemed plaaniosakonnaga kindlustavad finants- ja tootmis- ning realiseerimisplaanide õige kooskõlastamise. Sidemed turustus-varustusorganitega võimaldavad kooskõlastada finants- ja materiaalsete ressursside liikumise. Inseneride-normeerijatega on tihe koostöö vajalik teaduslikult põhjendatud normatiivse baasi väljatöötamiseks.

Operatiivne rahandustöö. Operatiivse rahandustöö ülesandeks on tootmis- ja realiseerimisplaanide jt. plaaniülesannete täitmise igapäevane kindlustamine, vahendite ratsionaalse kasutamise tagamine. Ta koosneb järgmistest põhilistest tööddest:

1) rahaliste sissetulekute ja maksete operatiivsete kalenderplaanide koostamine. Eesrindlike ettevõtete prak-

tikas kujutavad vastavad plaanid endast tavaliselt dekaadi kohta koostatavat maksekäibe bilanssi. Maksete poolel võetakse arvesse kõik ettevõtte maksed (palkade väljamaksmine, maksed eelarvesse, pangalaenude tasumine, hankijate maksenõuete tasumine jt.) päevade kaupa. Sissetulekute poolel määratakse kindlaks kõik võimalikud sissetulekud (rahaliste vahendite jääk dekaadi alguseks, sissetulekud toodangu realiseerimisest, pangalaenude saamine, finantseerimine eelarvest jms.) samuti päevade kaupa.

Sissetulekute ja maksete kõrvutamine võimaldab õigeaegselt avastada võimaliku maksete defitsiidi või vahendite jäägi tekkimise. Arvatava defitsiidi korral saab ettevõtte õigeaegselt tarvitusele võtta abinõusid selle vältimiseks. (Täiendav toodangu realiseerimine, täiendavate pangalaenude taotlemine, kõrgemalseisvalt organisatsioonilt ajutise abi saamine jne.).

Eelseisvate maksete ja laekumiste graafikud on soovitatav kooskõlastada riigipangaga. Kogemused näitavad, et niisugusel korral võtab pank ettevõtte rahandustööst osa aktiivselt ning aitab kiirendada maksekäivet.

Eelseisvate sissetulekute ja maksete kalenderplaani de peamine tähtsus seisneb selles, et nad võimaldavad süvendada maksedistsipliini ja vähendavad finantsraskuste tekkimist;

2) ettevõtte kassaplaanide koostamine kvartalite kohta esitamiseks riigipangale. Kvartalite kassaplaanid määravad kindlaks ettevõtte sularahakäibe eelseisvaks kvartalis ning on riigipangale vajalikud tema kassaplaani koostamiseks;

3) arvelduste organiseerimine ostjate ja hankijatega (arveldusdokumentide väljakirjutamine ja panka inkassoks esitamine, arvelduste alusel saada olevate laekumiste jälgimine¹, võitlus debitoorse võlgnevuse likvideerimise

¹ Planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uue korra tingimustes, kus üheks kesksmaks näitajaks on realiseeritav toodang, on saada olevate laekumiste pideval jälgimisel ja arvestusel eriline tähtsus.

eest, hankijatele õigeaegse tasumise kindlustamine, võitlus kreditoorse võlgnevuse likvideerimise eest, tasaarvelduste organiseerimine, arvelduskonto kohta saadavate väljavõtete töötlemine jne.);

4) krediidioperatsioonide sooritamine (krediidiavalduste koostamine, krediidi vormistamine, krediidi kasutamise aruandlus, krediidi tagastamine);

5) kassaoperatsioonide sooritamine (sularaha pangast toomine ja panka maksmine, operatsioonid väärtpaberite, tšekiraamatute jt. range arvestuse dokumentidega, palkade väljamaksmise korraldamine jms. rahalised operatsioonid);

6) suhtlemine riigieelarvega (käibemaksu ja kasumilt tehtavate maksete tasumine, vastav aruandlus, eelarveliste krediitide kasutamine);

7) suhtlemine kõrgemalseisvate organisatsioonidega rahandusküsimustes (vastavate eraldiste tegemine kõrgemalseisvale organisatsioonile, amortisatsioonieraldiste suunamine kapitaal mahutusteks, finantsabi taotlemine jne.);

8) igapäevane kontroll varustusorganite töö üle varustamise limitidest kinnipidamise ja aktseptist keeldumiste õige ja õigeaegse vormistamise osas. Osavõtt hankelepingute koostamisest;

9) osavõtt müügilepingute koostamisest ja võitlus ettevõttele mittevajalike või liigsete materiaalsete väärtuste realiseerimise eest;

10) igapäevane kontroll ettevõtte allüksuste töö üle isemajandamise nõuetest kinnipidamise osas (limitidest ja normatiividest kinnipidamine).

Kontroll-analüütiline rahandustöö. Kontroll-analüütilise rahandustöö ülesandeks on ettevõtte finantsmajandusliku tegevuse analüüsimine koos vastavate järelduste ja parandusettepanekute tegemisega. Ta sisaldab järgmisi töid:

1) ettevõtte finantsmajandusliku tegevuse analüüsi nii raamatupidamise, statistiliste kui ka operatiivaruanete jt. materjalide alusel;

2) seletuskirjade koostamine aruannete juurde ettevõtete finantsmajandusliku tegevuse tulemuste kohta;

Erilist tähelepanu tuleb analüütilises töös osutada järgmistele küsimustele:

a) missugune on ettevõtte omakäibevahendite seisund (puudu- või ülejääk võrreldes plaaniga, plaanist kõrvalekaldumise põhjused);

b) missugune on ettevõtte käibevahendite struktuur ning missugused muudatused on toimunud selles analüüsitava perioodi jooksul;

c) käibevahendite moodustamise allikad ja nende dünaamika analüüsitava perioodil;

d) kuidas toimub ettevõtte käibevahendite käive (tervikuna, normeeritavate vahendite osas, mittenormeeritavate vahendite osas, üksikelementide või nende rühmade osas, võrdlus eelmise perioodi ja plaani vastavate näitajatega, plaanist kõrvalekaldumiste põhjused jne.);

e) missugune on kaubalis-materiaalsete väärtuste varude seisund (kõrvalekaldumised normatiividest, selle põhjused);

f) ettevõtte debitoorse võlgnevuse seisund ning dünaamika analüüsitava perioodil. Võlgnevuste tähtajad;

g) kuidas arenevad ettevõtte krediidisuhted riigipangaga (pangalaenude dünaamika laenu liikide kaupa, lubatud krediitide mittetäieliku kasutamise põhjused, laenu kindlustatus, möödunud tähtpäevadega ja ilma kindlustuseta laenude tekkimise põhjused jne.);

h) milline on vahekord rahandusorganitega (maksed eelarvesse, eelarveliste krediitide kasutamine);

i) milline on vahekord ehituspangaga (kapitaalmahutus- te finantseerimine, vastavate amortisatsioonieraldiste tegemine);

j) kuidas toimub kapitaalremondiks suunatavate amortisatsioonieraldiste tegemine ja kasutamine;

k) kuidas toimub erivahendite (stimuleerimisfondid, laiatarbekaupade fond jms.) moodustamine ja kasutamine;

1) milline on vahekorid kõrgemalseisva organisatsiooniga (mitmesuguste eraldiste ja finantseerimiste osas).

Analüüsimisel on tähtis igasuguste avastatud nähtuste (positiivne, negatiivne) põhjuste väljaselgitamine ja vastavate parandusettepanekute tegemine.

3.2. Ettevõtte rahandusaparaat.

Rahandustöökse moodustatakse igas ettevõttes vastav rahandusaparaat. Ettevõtete rahandusaparaadi organisatsioonis ei ole seni ajani välja töötatud ühtseid aluseid. Erinevates ametkondades ja ettevõtetes kasutatakse selleks väga mitmesuguseid vorme. Kuid vaatamata vormide mitmekesisusele kehtib põhiliselt kaks printsiipi. Nendeks on:

- 1) spetsiaalsete lülid, s.o. finantsoakondade moodustamine;
- 2) rahandustöö ühendatakse ettevõtte teiste, temale lähedaste osakondade tööga.

Spetsiaalseid finantsoakonnad luuakse suurtes ettevõtetes. Kuid see ei tähenda, et kõik ülal loetletud tööülesanded lasuvad finantsoakonnal. Finantsoakonnal lasub tavaliselt finantsplaanide koostamine, eriti sissetulekute, amortisatsiooni ja käibevahendite planeerimine ning tulude ja kulude bilansi koostamine. Tootmis- ja realiseerimiskulude plaanide koostamine on ettevõtte plaaniosakonna ülesandeks. Operatiivse ja analüütilise rahandustööga tegeleb tihti ettevõtte raamatupidamine.

Finantsoakonnale pandud ülesannetest sõltub ka tema suurus ja struktuur. Kui finantsoakond tegeleb küsimuste piiratud ringiga, siis on tema koosseisus tavaliselt 2 - 5 töötajat. Täieliku küsimuste ringi puhul võib finantsoakonna suurus ettevõtetes ulatuda isegi paarikümne töötajani. Sel juhul moodustatakse tema koosseisus tihti veel alllülid (grupid). Tüüpilisemateks gruppideks on plaanigrupp, krediidigrupp, kassagrupp ja arvelduste grupp.

Keskmistes ja väikestes ettevõtetes on rahandustöö tihti ühendatud ettevõtte mitmesuguste teiste osakondadega. Kõige sagedamini on rahandustöö ühendatud ettevõtte raamatupidamisega, harvemini plaaniosakonnaga või varustus-turustusosakonnaga. Niisuguse organisatsioonivormi korral on tavaliseks nähtuseks rahandustöö funktsioonide ärajaotamine ettevõtte mitme osakonna vahel. Kui näiteks rahandustöö on põhiliselt ühendatud plaaniosakonnaga, siis arvelduste ja kassalise teenindamise funktsioonid lasuvad siiski raamatupidamisel. Selle osakonna juurde, kuhu on liidetud rahandustöö põhiosa, võidakse suuremates ettevõtetes organiseerida vastavad spetsiaalsed all-lülid. Näiteks finantsgrupp raamatupidamise või plaaniosakonna juures. Viimane võib siis kanda isegi plaani-finantsosakonna nimetust.

Väikestes ettevõtetes on enamik rahandustööst liidetud raamatupidamise juurde, kusjuures rahandusliku planeerimisega tegeleb ka plaaniosakond. Spetsiaalseid all-lülide nendes sel juhul ei moodustata. Rahandustöö funktsioonid jaotatakse ära töötajatevahelise tööjaotuse teel.

Rahandustöö organiseerimise vormide niisugune mitmekesisus on ainult osaliselt tingitud erinevate ettevõtete töö mahu ja iseloomu erinevustest. Praktikas annab ennast tõsiselt tunda ka vajaliku ühtsuse puudumine. See pidurdab oluliselt rahandustöö õiget korraldamist. Kõige rohkem annab tunda see asjaolu, et funktsioonide jaotatuse puhul puudub kindlaksmääratud õiguste ja kohustuste ringiga konkreetne isik, kes vastutaks kogu rahandustöö organiseerimise ja juhtimise eest.

Rahandustöö korraldamise aluseks ettevõtetes ja majandusorganisatsioonides on "Tüüpõhimäärus riiklike ettevõtete ja organisatsioonide rahandustöö organiseerimise kohta". Nimetatud dokumendis on fikseeritud rahandustöö põhiülesanded, konkreetne ülesannete loetelu, rahandustöö organisatsioonilise korralduse põhisuunad ning rahandus-

töötajate (peaasjalikult finantsosakonna juhataja) õigused ja kohustused.

Lisaks eeltoodule, kus meiepoolset süstematiseerituna on esitatud rahandustöö organiseerimise ülesanded, esitame alljärgnevalt veel finantsosakonna juhataja põhilised kohustused ja õigused.

Ettevõtte finantsosakonna juhataja kannab koos ettevõtte juhatajaga vastutust finantsplaani täitmise, käibevahendite ja erifondide vahendite säilivuse ning õige kasutamise, plaanis ettenähtud kulude tegemiseks vajalike vahendite õigeaegse olemasolu, nende vahendite säästliku ja sihipärase kasutamise, palkade õigeaegse väljamaksmise ja kõigi finantskohustuste (riigieelarve, pankade, hankijate, kõrgemalseisvate organisatsioonide jt. vastu) õigeaegse ning täieliku täitmise eest.

Nende kohustuste täitmise tagamiseks on finantsosakonna juhatajal õigus:

- ettevõtte juhataja volitusel käsutada (esimese allkirja ja õigusega) ettevõtte finantsressursse;
- kontrollida ettevõtte kõigi osakondade jt. all-lülide rahandustööd;
- esindada ettevõtet (ilma erivolituseta) kõigis rahandusküsimustes rahandus-, krediidi- jt. organites;
- kooskõlastamise korras viseerida kõik ettevõtte juhatajale või tema asetäitjatele kinnitamiseks esitatavad rahandusküsimustega seotud plaanid, eelarved, lepingud, käskkirjad jt. dokumendid;
- saada ettevõtte kõigist osakondadest jt. all-lülidest oma funktsioonide täitmiseks vajalikke plaani, aruandluse jt. andmeid ja materjale.

4. ETTEVÖTETE JA RAHVAMAJANDUSHARUDE RAHANDUSE KURSUSE TUNDMAÕPPIMISE JA METOODIKA PÕHIKÜSIMISI.

4.1. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse osast kommunistlikus ülesehitustöös.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandus on objektiivne majanduslik kategooria. Tema sisuks on ettevõtete ja majandusorganisatsioonide majanduslikust tegevusest tulenev ja ühiskondliku koguprodukti liikumisega seotud rahaliste suhete kogusumma.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis on püstitatud ülesanne kaubalis-rahaliste suhete täielikuks ära kasutamiseks kommunistlikus ülesehitustöös.¹ Sellega seoses ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse tähtsus ja tegevussfäär kommunismile ülemineku perioodil suureneb järjekindlalt. Erilise tähtsusega on rahandustöös Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi nõue koondada planeerimise ja majanduse juhtimise kõigis lülides peatähelepanu materiaalse, tööjõu- ja finantsressursside ning loodusrikkuste kõige ratsionaalsemale ja efektiivsemale kasutamisele ja ülearuste kulutuste likvideerimisele.²

Partei ja nõukogude rahva majanduslikuks peaülesandeks on kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomine. Partei programmis on formuleeritud selleks vajalikud ülesanded, mille täitmisel etendab tähelepanuväärset osa ka nõukogude rahandus. Rahandussüsteemi kaudu mobiliseeritakse selleks vajalikke ressursse, suunatakse need kindlaksmääratud tööloikudesse ning kontrollitakse nende kasutamise sihipärasust ja efektiivsust.

¹Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 83.

²Sealsamas, lk. 79.

Eespool formuleeriti ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse põhilised ülesanded. Kõik need ülesanded on suure praktilise tähtsusega ka kommunistlikus ülesehitustöös, kusjuures väga suurt rõhku tuleb panna nende täitmise kvalitatiivsele küljele.

Finantsplaanide koostamisel nõuab partei programm ranget proportsionaalsust, planeerimise teaduslikku põhjendatust, plaanide stabiilsust, küllaldaste reserve olemasolu, igasuguse kolkapoliitika ja ametkondliku kitsapiirilise väljajuurimist ning vahendite suunamist esmajärjekorras rahvamajanduslikult kõige efektiivsematesse tööloikudesse.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse seisukohalt tuleb esikohale seada kapitaalmahutuste probleemistik. Kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomine nõuab määratu suuri kapitaalmahutusi. Ülesanne seisneb selles, et neid kasutataks kõige ratsionaalsemalt ja ökonoomsemalt, maksimumsete tulemustega ja aega võites. Esmajärgulise tähtsusega ülesandeks on suurendada kapitaalmahutuste efektiivsust, valides välja kõige kasulikud ja ökonoomsemad kapitaaltööde suunad ja saavutada kõikjal toodangu võimalikult suur juurdekasv kapitaalmahutuste iga rubla kohta. Oluliselt on vaja lühendada kapitaalmahutuste tasuvuse aega ja parandada kapitaalkulutuste struktuuri. Viimaste koosseisus tuleb tösta seadmete, masinate ja tööpinkide, s.o. tootmisprotsessis kõige aktiivsemate tootmisvahendite osatähtsust.

Operatiivses rahandustöös näeb partei programm ettevõtete iseseisvuse ja initsiatiivi laiendamist võitluses sisemiste reserve mobiliseerimise, kapitaalmahutuste, tootmisfondide ja rahaliste vahendite efektiivsema kasutamise eest. Konkreetse ülesanded selleks tulenevad NLKP Keskkomitee septembripileenumi (1965.a.) otsusest planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uuele süsteemile ülemineku kohta.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduses tähendab see eelkõige võitlust isemajandamise tugevdamise, rentaal-luse suurendamise ja omahinna alandamise eest. Kommunismi ehitamise protsessis tugineb majanduse juhtimine kõrgete tootmisnäitajate materiaalsele ja moraalsele stimuleerimisele. Eriti tuleb ergutada initsiatiivi ja edusamme uute võimaluste otsimisel ning kasutamisel nii kvalitaatiivsete kui ka kvantitatiivsete tootmisnäitajate parandamiseks.

Kontroll-analüütilises rahandustöös peab partei programm vajalikuks tõhustada kontrolli rublaga. Nõukogude ühiskonna käsutuses on määratu suured üldrahvalikud fondid. Sellepärast muutub ikka tähtsamaks arvestus ja kontroll rahvusliku rikkuse säilitamise ja õige kasutamise üle.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduses tähendab see esmajoonel kontrolli majanduskäibes paiknevate vahendite kasutamise otstarbekuse ja efektiivsuse üle just rahvamajanduse kui terviku seisukohalt.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandustöö sisu ja iseloomu käsitlevad ülesanded annavad tegelikus töös ette-tulevast küsimuste ringist ainult konspektiivse ülevaate, kuid sellele vaatamata näitavad nad rahandustöötaja töö-põllu avarust ja mitmekülgust. Viimane omakorda nõuab rahandustöötajailt majandusseaduste ning partei ja valit-suse majanduspoliitika sügavat tundmist, avarat silmarin-gi, oma eriala ja teenindavate ettevõtete ökonomika ning tootmise organiseerimise põhjalikku valdamist. Käesoleval kommunismi ülesehitamise perioodil, kus eriline tähtsus on tehnilisel progressil, on väga vajalik isegi tootmis-tehnika ja tehnoloogia aluste tundmine.

Üksnes nende tingimuste täitmisel võib rahandustöös saa-vutada tõelist edu.

4.2. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursuse aine, ülesanded ja struktuur.

Igasuguse tunnetuse objektiks on uuritav nähtus kõigi oma külgedega. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursuse aineks on seega ettevõtete, majandusorganisatsioonide ja rahvamajandusharude majandusliku tegevuse rahanduslik külg. Kursus uurib rahanduse organiseerimise printsiipe ja nende rakendamise iseärasusi NSV Liidu põhilistes rahvamajandusharudes. Uurimuse lõppeesmärgiks on selgitada ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse osa sotsialistliku laiendatud taastootmise protsessis ja kommunistlikus ülesehitustöös.

Rahandustöö edu tagamise tähtsamaks tingimuseks on eriala põhjalik valdamine. Rahanduse organiseerimise põhiprintsiipe ja nende rakendamise põhilisi iseärasusi tähtsamates rahvamajandusharudes peab tundma iga rahandustöötaja sõltumata tema konkreetsetest tööülesannetest. Sellel kaalutlusel on ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursus lülitatud kõrgema haridusega rahanduse ja krediidi spetsialistide (spetsiaalsus nr. 1734) õppeplaani laia profiiliga kursuseks. Seda õpetatakse kõigile rahanduse ja krediidi eriala üliõpilastele sõltumata kitsamast erialast.

Koosõlas eeltooduga on kursuse ülesandeks õpetada üliõpilasi tundma rahandusliku planeerimise ja rahandustöö organiseerimise aluseid ja iseärasusi NSV Liidu tähtsamates rahvamajandusharudes. Vastavalt sellele on koostatud ka programm, mis jaotab kogu kursuse seitsmesse ossa.

I osa käsitleb ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse organiseerimise aluseid ja printsiipe, mis on iseloomulikud kõigile majandusharudele. Kõik järgmised osad on pühendatud tähtsamatele rahvamajandusharudele.

II osa käsitleb rahanduse organiseerimist tööstuses ning on ühtlasi kogu kursuse põhiosaks. Tööstuse kui juhtiva rahvamajandusharu baasil töötatakse üksikasjaliselt läbi

kõik rahanduse organiseerimise printsiibid ja meetodid. Sellepärast lähtutakse osa temaatilises ülesehituses rahandustöö tähtsamate töölõikude (kulud, sissetulekud, põhifondide organiseerimine, käibevahendite organiseerimine jne.) järjekorrast.

Kõigis järgmistes osades (osad III - VII) käsitletakse rahanduse organiseerimise iseärasusi teistes tähtsamates rahvamajandusharudes võrreldes tööstusega. Niisugune lähenemine on otstarbekohane kordamiste vältimise eesmärgil. Teiselt poolt põhjustab seda kursuse lai profiil. Kursuse käsutuses oleva ajafondi piirides pole võimalik kõigi programmis ettenähtud rahvamajandusharude rahandusküsimuste väga üksikasjalik käsitlemine.

III osa käsitleb rahanduse organiseerimist põllumajanduses. Osa temaatiline ülesehitus lähtub põllumajandusettevõtete tüüpidest.

IV osa käsitleb rahanduse organiseerimist kapitaalehituses: kapitaalmahutuste finantseerimise aluseid ning ehitusorganisatsioonide kulusid, sissetulekuid ja vahendeid.

V osa käsitleb rahanduse organiseerimist transpordis ja sides. Osa temaatilises ülesehituses lähtutakse transpordiliikidest. Eraldi teema on side rahanduse kohta.

VI osa käsitleb rahanduse organiseerimist ringlussfääris. Osa temaatiline ülesehitus lähtub ringlussfääri kuuluvatest rahvamajandusharudest, kusjuures kaubanduse rahandusküsimusi käsitletakse omandivormi erinevuste tõttu kahe eraldi teemas.

VII osa käsitleb rahanduse organiseerimist elemu-kommunaalmajanduses ja teedemajanduses, kusjuures iga nimetatud ala jaoks on eraldi teema.

4.3. Metoodilisi näpunäiteid ettevõtete ja rahvamajandus- harude rahanduse kursuse paremaks tundmaõppimiseks.

4.3.1. Kursuse koht õppeplaanis. Seosed teiste õppeaine- tega.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahandust õpivad üli-
õpilased pärast seda, kui neil on läbi töötatud sotsialis-
mi poliitiline ökonomia, raamatupidamise, statistika, ra-
haringluse ja krediidi ning rahanduse kursused. Paralleel-
selt käesoleva kursusega õpetatakse konkreetseid ökonomi-
kaid, majandusliku tegevuse analüüsi jt. õppeaineid. Kur-
suse koht õppeplaanis teeb võimalikuks tema sügava läbitöö-
tamise ja eduka omandamise, sest oma erilise seisundi töt-
tu on ta väga tihedalt seotud paljude teiste õppeainetega.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursuse me-
todoloogiliseks ja teoreetiliseks aluseks on marksistlik
dialektiline meetod ja sotsialismi poliitiline ökonomia.
Eriti oluline on sotsialistliku tootmisviisi ja tema aren-
damise seaduspärasuste põhjalik tundmine.

Sotsialismi poliitilise ökonomia otseseks järjeks ja
käesoleva kursuse sügavamaks teoreetiliseks aluseks ra-
handusküsimustes on NSV Liidu rahanduse kursus.

Viimane näitab ära rahanduse osa ühiskondliku kogupro-
dukti ja rahvatulu jaotamisel ning määrab sellega kindlaks
ka ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse koha sotsia-
listlikus majanduses esinevate rahaliste suhete süsteemis.

Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursuse
praktilise rakendusliku külje eduka omandamise eelduseks on
raamatupidamise, majandusliku tegevuse analüüsi ja statis-
tika hea tundmine. Raamatupidamise tundmine on vajalik eel-
kõige sellepärast, et ettevõtte rahanduslik planeerimine
kui ka rahandustöö operatiivne juhtimine nõuavad pidevat kur-
sisolekut seniste töötulemustega. Selleks vajalikke and-
meid annab raamatupidamine. Majandusliku tegevuse analüüsi
oskus on vajalik seni saavutatud tulemuste kriitiliseks

hindamiseks, põhjuslike seoste selgitamiseks ja parandus-ettepanekute väljatöötamiseks. Kõik see on omakorda vajalik uute plaanide koostamiseks. Mitmesuguste statistiliste võtete ja meetodite tundmine on suureks kasuks nii analüütilises töös kui ka planeerimises. Oluline on tunda ka majandusliku analüüsi ja planeerimise matemaatilisi meetodeid. Viimased võimaldavad elektronarvutite abil optimaalsete plaanivariantide väljatöötamist.

Konkreetsete ökonomikate ja tootmise organiseerimise aluste tundmaõppimine on tarvilik sellepärast, et ükskõik missuguse ettevõtte või rahvamajandusharu rahandusküsimusi pole võimalik edukalt korraldada ilma vastava haru ökonomikat tundmata. Samaväärse tähtsusega on ka tootmise organiseerimise ja isegi tehnoloogia aluste tundmine. Tehnoloogia aluste omandamiseks on õppeplaanis tähtsamate tööstusharude tehnoloogia kursus.

4.3.2. Programmi põhinõuded, sõlmprobleemid ja aspekt.

Sotsialistlikus majanduses, kus tootmise edasise kasvu ja rahva heaolu tõusu allikaks on majandusesisene akumulatsioon, on erilise tähtsusega võitlus rangema kokkuvõidurežiimi ja majandamise ratsionaalsemate meetodite eest. On tarvis järjekindlalt tõsta tootmise majanduslikku efektiivsust, tugevdada omahinna alandamise ja toodangu kvaliteedi tõstmise eest peetavat võitlust ning süvendada isemajandamist.

Eespool nägime, et ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse keskseimaks probleemiks on isemajandamise efektiivsemate meetodite väljatöötamine ja ellurakendamine. Vastavalt sellele on ka ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursuse programmi põhinõudeks isemajandamise organiseerimise aluste, rakenduslike iseärasuste ja efektiivsemate meetodite tundmaõppimine kõigis käsitletavates rahvamajandusharudes.

Programmi põhinõudeist tulenevalt on kõigi rahvamajandusharude läbitöötamisel tarvilik osutada peamist tähelepanu järgmistele sõlmprobleemidele:

1) rahaliste sissetulekute saamise ja suurendamise- allikad, majandisisesed akumulatsiooniallikad ja reservid. Toodangu realiseerimine kui direktiivne majanduslik näitaja;

2) vahendite kasutamise ja rentaabluste tõstmise kõige efektiivsemad meetodid. Kasum ja rentaablustus kui direktiivsed majanduslikud näitajad;

3) ettevõtete rahanduslikud seosed hankijate, ostjate, kõrgemalseisvate organisatsioonide, riigieelarve ja krediitsüsteemiga. Nende ratsionaalse kasutamise alused;

4) rahandusliku planeerimise meetodid, eriti tulude ja kulude bilansi koostamise metoodika;

5) rahanduskontroll ettevõtete ja rahvamajandusharude majandusliku tegevuse üle.

Kursus käsitleb kõiki rahandusküsimusi esmajärjekorras ettevõtete ja rahvamajandusharude aspektist vaadelduna. See tähendab, et üliõpilased peavad kõiki rahandusküsimusi tundma niisuguselt seisukohalt, nagu seda tehakse ettevõtetes ja nende kõrgemalseisvates organisatsioonides. Rahandusorganite töö aspektist leiavad vastavad küsimused põhjalikumalt käsitlemist NSV Liidu riigieelarve kursuses, kus on selleks spetsiaalne osa "Rahvamajandusharude vahetõrge riigieelarvega".

4.3.3. Metoodilisi näpunäiteid kursuse teemade kohta.

Kursuse tundmaõppimise aluseks on programm, mille läbitöötamisel tuleb osutada tähelepanu mitte ainult küsimuste omandamisele, vaid ka nende omavahelisele seostamisele.

Võrdselt programmis olevate küsimustega peab üliõpilane tundma Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi ning partei ja valitsuse määrusi ja resolutsioone kursuse kavas olevate rahvamajandusharude kohta. See nõuab nende materjalidega pidevat kursisolekut.

Kursuse läbitöötamiseks soovitatavad kirjanduslikud al-
likad tuuakse ära allpool eriloeteluna.

Üksikute osade ja teemade kohta on vaja silmas pida-
da järgmist:

I OSA.

ETTEVÕTETE JA RAHVAMAJANDUSHARUDE RAHANDUSE OLEMUS JA ORGANISEERIMISE ALUSED.

Teema. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse olemus- ja funktsioonid.

Teema on sissejuhatava iseloomuga. Ettevõtete ja rah-
vamajandusharude rahanduse olemuse ja funktsioonide käsit-
lemisel tuleb lähtuda NSV Liidu rahanduse kursuses õpitud
seisukohtadest rahanduse osa kohta rahvatulu jaotamisel.
Rahanduse organiseerimise põhiprintsiipide käsitlemisel
tuleb asetada keskele kohale isemajandamise probleemid.

Teema läbitöötamise aluseks on käesolev õppevahend.
Soovitame jälgida ka isemajandamise kohta avaldatavat uusi-
mat kirjandust.

II OSA.

TÖÖSTUSE RAHANDUS.

Tööstust käsitlevatele teemadele eelneb sissejuhatus,
mille ülesandeks on näidata, et tööstus kui juhtiv rahva-
majandusharu etendab juhtivat osa ka ettevõtete ja rahva-
majandusharude rahanduses. Peale selle antakse sissejuha-
tuses põhilised rahanduse organiseerimise iseärasused
tööstuse struktuurist lähtudes.

Käsitluse paremaks mõistmiseks soovitame üliõpilastel tutvuda statistiliste andmetega, mis iseloomustavad tööstuse osatähtsust rahvatulus, riigieelarve tuludes ja kuluses. Soovitame tutvuda ka tööstuse struktuuri iseloomustavate materjalidega. Vastavaid andmeid on võimalik saada perioodiliselt avaldatavatest statistilistest kogumikest. Näiteks Народное хозяйство СССР. Статистический ежегодник. Kasutada soovitame kõige uuemaid väljaandeid.

Teema. Tootmis- ja realiseerimiskulud. Sissetulek toodangu realiseerimisest. Rahaline akumulatsioon.

Teema läbitöötamise soovitame jaotada sisuliselt kolme ossa järgmise plaani kohaselt.

1. Tööstusettevõtete tootmis- ja realiseerimiskulud
 - a) kulude klassifikatsioon;
 - b) kulude planeerimise ja finantseerimise alused;
 - c) võitlus kulude alandamise eest.
2. Sissetulek toodangu realiseerimisest
 - a) sissetulek ja teda määravad tegurid;
 - b) sissetuleku planeerimise alused;
 - c) sissetuleku kasutamine.
3. Rahaline akumulatsioon
 - a) akumulatsiooni mõiste ja vormid, rentaablus;
 - b) kasumi ja käibemaksu planeerimise meetodika;
 - c) kasumi kasutamine;
 - d) stimuleerimisfondide moodustamine ja kasutamine.

Teema läbitöötamisel peavad olema tähelepanu keskpunktis majandusreformiga püstitatud nõuded ratsionaalse majandamise, hindade süsteemi ja materiaalse stimuleerimise kohta.

Teema. Põhifondide moodustamine ja kasutamine.

Teema läbitöötamise lähtekohaks on partei programmi ja NLKP Keskkomitee septembripleenumi (1965.a.) nõuded kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomise ja põhifondide kasutamise efektiivsuse tõstmise kohta. Soovitame kasutada järgmist plaani.

1. Põhifondid

- a) põhifondide struktuur ja kasutamise näitajad;
- b) teid põhifondide kasutamise efektiivsuse tõstmiseks.
- c) Seadmete moderniseerimine.

2. Põhifondide taastootmise finantseerimine

- a) kapitaalvahetuste finantseerimine;
- b) kapitaalremondi finantseerimine.

Juhime üliõpilaste tähelepanu veelkord sellele, et kogu probleemistik tuleb läbi töötada tööstusettevõtete ja tööstusharude aspektist, mitte pankade töö ja finantseerimise tehnika seisukohalt.

Teema. Käibevahendite moodustamine ja kasutamine.

Käibevahendite normeerimise aluste omandamiseks peavad üliõpilased tingimata tundma õppima normeerimise teaduslike aluseid. Selleks tuleb käesoleva teema läbitöötamise aluseks võtta vastavad käibevahendite normeerimise juhendid.

Teema läbitöötamiseks soovitame järgmist plaani.

1. Käibevahendite koosseis ja struktuur.
2. Käibevahendite normeerimisel kasutatavad põhimõisted
 - a) käibevahendite varunorm (norm) päevades;
 - b) käibevahendite normatiiv rahas.
3. Käibevahendite normeerimise organisatsiooniline korraldus.
4. Käibevahendite normeerimise meetodika
 - a) tootmisvarudesse (eriti tooraine ja põhimaterjalide varudesse) mahutatavate käibevahendite normeerimine;

- b) lõpetamata toodangu varudesse paigutatavate käibevahendite normeerimine;
 - c) valmistoodangu varudesse mahutatavate käibevahendite normeerimine;
 - d) käibevahendite muude elementide normeerimine.
5. Käibevahendite moodustamise allikad.
6. Käibevahendite kasutamise näitajad.

Teema. Rahanduslik planeerimine.

Teema peamiseks sisuks on tulude ja kulude bilansi koostamine, mis on rahandusliku planeerimise lõppetapiks. Siin tuleb seostada kõik finantsnäitajad. Erilist tähelepanu tuleb osutada finantsplaani ehitusele, koostamise meetodikale ja seostele. Seoste paremaks tundmaõppimiseks soovitame iseseisvalt koostada mõne tulude ja kulude bilansi kohta risttabelikujulise kontrolltabeli.

III OSA.

PÕLLUMAJANDUSE RAHANDUS.

Teemadele eelneb sissejuhatus, kus käsitletakse rahanduse iseärasusi põllumajanduses võrreldes tööstusega. Siin tuleb juhinduda partei programmis põllumajanduse ette püstitatud ülesannetest ja NLKP Keskkomitee märtsipleenumi (1965.a.) otsusest.

Rahanduse iseärasuste tundmaõppimisel tuleb pöörata peamist tähelepanu looduslike tegurite mõjule, tootmisperioodi pikkusele, hooajalisusele, sisekäibe esinemisele ja sotsialistliku omandi kahe vormi olemasolule.

Teema. Sovhooside rahandus.

Teema läbitöötamise aluseks tuleb võtta sovhooside üleviimine täielikule isemajandamisele. Seoses sellega soovitame pöörata peamist tähelepanu järgmistele põhiüksimustele.

1. Täieliku isemajandamise olemus ja iseärasused sovhoosides.
2. Tootmiskulude klassifikatsioon ja struktuur
 - a) tootmiskulud ja toodangu omahind taimikasvatuses;
 - b) tootmiskulud ja toodangu omahind loomakasvatuses.
3. Sissetulek toodangu realiseerimisest
 - a) sissetulekut määravad tegurid;
 - b) sissetuleku planeerimise alused;
 - c) sissetuleku kasutamine.
4. Kasum ja rentaablus
 - a) kasumi kujunemise alused, rentaablus;
 - b) kasumi jaotamine;
 - c) materiaalse stimuleerimise jt. erifondid.
5. Põhifondide moodustamine ja kasutamine.
6. Käibevahendite moodustamine ja kasutamine. Käibevahendite normeerimise alused.
7. Rahanduslik planeerimine.

Teema. Kolhooside rahandus.

Teema läbitöötamisel peetagu silmas, et paljud rahandusküsimused lahendatakse kolhoosides ühesugustel alustel sovhoosidega. Sellepärast tuleb antud juhul peamist tähelepanu pöörata iseärasustele, mis tulenevad omandivormist. Nendeks on: lõpuni arendatud täielik isemajandamine, töö tasustamise erinev kord ning sellest tulenev kogutulu kujunemise ja kasutamise analüüsi vajadus, kogutulu jaotamise kord, kolhoosi fondid, kapitaalvahetuste finantseerimise iseärasused, rahanduslik planeerimine, kolhoosidevaheliste organisatsioonide rahandus.

Teema. "Põllumajandustehnika" rahandus.

Teema läbitöötamisel on otstarbekohane käsitleda "Põllumajandustehnika" rahandust tema erinevate tegevusalade (rau-

banduslik tegevus, töövõtuorganisatsioon jt.) järgi ning alles seejärel organisatsiooni kui terviku seisukohalt.

IV OSA.

KAPITAALEHITUSE RAHANDUS.

Teema. Töövõtuorganisatsioonide ja ehituste rahandus.

Teema läbitöötamine toimub ehitusorganisatsioonide aspektist silmas pidades järgmist näitlikku plaani.

1. Kapitaalehituse finantseerimine sõltuvalt ehitamisest töövõtu korras või majanduslikul teel.
2. Ehituste finantseerimise kord.
3. Ehitusorganisatsiooni kulud.
4. Ehitusorganisatsiooni põhifondid.
5. Ehitusorganisatsiooni käibevahendid, nende normeermine.
6. Tehtud tööde eest tasumise kord.
7. Ehitusorganisatsiooni kasumi kujunemine ja kasutamine. Materiaalne stimuleerimine.
8. Ehitusorganisatsiooni finantsplaan.

V OSA.

TRANSPORDI JA SIDE RAHANDUS.

Enne vastavate teemade käsitlemist tuleb sissejuhatavalt selgitada rahanduse organiseerimise iseärasused ja neid põhjustavad tegurid. Erilist tähelepanu tuleks pöörata transpordi iseloomule ja erinevate transpordiliikide majanduslikule karakteristikale NSV Liidu ühtses transpordisüsteemis.

Kõigi transporti käsitlevate teemade

Raudteetranspordi rahandus

Autotranspordi rahandus

Veetranspordi rahandus

Õhutranspordi rahandus

läbitöötamine võiks toimuda ühtse põhiplaani kohaselt, mis haarab järgmisi küsimusi.

1. Transpordiorganisatsiooni struktuur ja isemajandamise organiseerimise alused ning iseärasused.
2. Eksploatatsioonikulud ja vedude omahind.
3. Tariifid ja sissetulekute kujunemise alused.
4. Kasumi kujunemine ja kasutamine. Materiaalse stimuleerimise fondid.
5. Põhifondide moodustamine ja kasutamine.
6. Käibevahendid.
7. Finantssuhted tellijatega ja süsteemisiseselt.
8. Finantsplan.

Teema. Side rahandus.

Põhiküsimused.

1. Side harud. Sideettevõtted. Side toodang, sideettevõtte toodang. Isemajandamine sides.
2. Side eksploatatsioonikulud ja toodangu omahind.
3. Side sissetulekud ja kasum.
4. Side põhifondid ja käibevahendid.
5. Side finantsplan.

VI OSA.

MATERIAALSE TEHNILISE VARUSTAMISE JA KAUBANDUSE RAHANDUS.

Teemale eelneb sissejuhatus, kus käsitletakse vahendite ringkäigu iseärasusi ringlussfääris. Peamist tähelepanu tuleb pöörata tootmise ja tarbimise ratsionaalse ühendamise teedele ja isemajandamise tugevdamisele.

Teema. Varustus-turustusorganisatsioonide rahandus.

Teema läbitöötamiseks soovitame järgmist plaani.

1. Varustuse ja turustuse organisatsioon NSV Liidu rahvamajanduses.
2. Käibe vormid ja nende majanduslik hinnang.
3. Käibekulud: tase, struktuur, planeerimine, alandamise teed.
4. Sissetulekud ja kasum. Hinnatäiendid, kasumi kasutamine.
5. Põhifondid.
6. Käibevahendid: struktuur, normeerimine, moodustamine, kasutamine.
7. Finantsplaan.

Teema. Varumisorganisatsioonide rahandus.

Teema läbitöötamisel võiks kasutada järgmist plaani.

1. Varumise organisatsiooniline korraldus NSV Liidus. Varujad ja nende ülesanded.
2. Varumisel kasutatav hindade süsteem.
3. Varumisorganisatsioonide kulud.
4. Varumise finantstulemus. Selle kasutamine.
5. Varumisorganisatsioonide põhifondid ja käibevahendid.
6. Varumise finantsplaan.

Teema. Riikliku kaubanduse rahandus.

Põhiküsimused.

1. Isemajandamine kaubanduses. Planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uue süsteemi rakendamine.
2. Riikliku kaubanduse käibekulud:
 - a) üldiseloomustus (tase, struktuur, dünaamika);
 - b) käibekulusid mõjutavad tegurid;
 - c) käibekulude planeerimise meetodika.

3. Sissetulekud ja kasum jaekaubanduses:
 - a) hinnad ja hinnatäiendid; kogutulu;
 - b) kogutulu planeerimine;
 - c) kasumi kujunemine ja kasutamine;
 - d) stimuleerimisfondid.
4. Põhifondid. Nende moodustamine ja kasutamine.
5. Riikliku jaekaubanduse käibevahendid:
 - a) käibevahendite struktuur ja seos katteallikatega;
 - b) käibevahendite normeerimine (erilist tähelepanu pöörata kaubavarudesse paigutatavate käibevahendite normeerimise meetodikale);
 - c) käibevahendite kasutamine.
6. Rahanduslik planeerimine riiklikus jaekaubanduses.

Teema. Kooperatiivse kaubanduse rahandus.

Teema läbitöötamisel tuleb silmas pidada, et paljud rahandusküsimused lahendatakse kooperatiivses kaubanduses ühesugustel alustel riikliku kaubandusega. Antud teema juures tuleb pöörata peamist tähelepanu iseärasustele, mis tulenevad peaasjalikult tegevuspiirkonna ja omandivormi erinevustest. Nendeks on: erinevused käibekulude tasemes ja struktuuris, hinnatäiendite süsteemis, kasumi jaotamisel, fondide moodustamisel ja kasutamisel, kapitaalmahutuste finantseerimisel ja rahanduslikul planeerimisel.

VII OSA.

ELAMU-KOMMUNAALMAJANDUSE JA TEEDEMAJANDUSE RAHANDUS.

Teema. Elamumajanduse rahandus.

Selle teema juures on tähelepanu keskpunktis isemajandamise tugevdamise võimalused elamumajanduses. Käsitleda tuleb elamumajanduse kulusid, sissetulekuid, põhifonde ja käibevahendeid. Eraldi vaatlusobjektiks on elamukooperatiivide rahandus.

Teema. Kommunaalmajanduse rahandus.

Põhiküsimusteks on selle teema juures kommunaalmajanduse struktuur, kulud, sissetulekud (tariifid) ja kasum, põhifondide ja käibevahendite organiseerimine ning finantsplaan. Nende käsitlemisel tuleb pöörata tähelepanu isemajandamise organiseerimise iseärasustele ja erinevate kommunaalalade vahelistele erinevustele.

Teema. Teedemajanduse rahandus.

Põhiküsimusteks on teedemajanduse organisatsioon, teedemajanduse kulud ja nende katmise allikad. Käesolev teema on otstarbekohane liita autotranspordi rahanduse teema juurde, mis võimaldab vastavate küsimuste kompleksemat, seotud käsitlust.

4.3.4. Üliõpilaste iseseisev töö.

Iga aine põhjaliku omandamise tähtsaimaks tingimuseks on üliõpilaste iseseisev töö kirjanduslike allikate ning loengute ja praktikumide materjalidega. Õppejõudude juhendamisel läbiviidava õppetöö ja iseseisva töö vahekorraldus on erinev statsionaarses ja mittestatsionaarses osakonnas.

Statsionaarses osakonnas toimuvad ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse küsimuses pidevalt loengud ja praktikumid. Peale selle on üliõpilastel igal ajal võimalik saada õppejõududelt **konsultatsiooni**. Loengutel võetakse läbi kõik need teemad ja küsimused, mille kohta puuduvad üliõpilastele kättesaadavad ja kursuse nõuetele vastavad kirjanduslikud allikad. Praktikumid haaravad ettevõtete finantsplaanide koostamise kõiki põhilisi külgi. Iseseisva töö eesmärgiks on loengutel ja praktikumides õpitu kinnistamine ja täiendamine kirjanduse läbitöötamise teel. Peale selle taotleb iseseisev töö finantsplaanide koostamise **kogemuste omandamist**.

Mittestatsionaarses osakonnas on loenguid ja praktiku-
me kokku umbes 30% ulatuses statsionaarse osakonna vasta-
vast mahust. Tunduvalt väiksema tundide arvu tõttu on õp-
pejõu juhendav ja suunav osa siin märksa väiksem kui stat-
sionaarses osakonnas. Kuid üliõpilastele esitatavad nõud-
mised on mõlemas osakonnas ühesugused. Loomulikult tuleb
kaugõppeüliõpilastel puuduv osa tasa teha iseseisva töö-
ga. Kaugõppes on iseseisev töö peamine töövorm. Loengutel
võetakse läbi sõlmküsimused, üliõpilastele suuremat raskust
valmistavad küsimused ja need küsimused, kus vähegi nõuete-
kohased kirjanduslikud allikad täielikult puuduvad. Prakti-
kumid toimuvad komplekspraktikumina finantsplaanide koosta-
mise meetodikast. Iseseisva töö eesmärgiks on kogu kursuse
teoreetilise kui ka praktilise külje süstemaatiline läbi-
tötamine.

Iseseisva töö vormid. Kursuse läbitötamist peaksid nii
statsionaarsed kui ka mittestatsionaarsed üliõpilased ahns-
tama iseseisvalt põhiõpiku läbitötamisega. See annab üli-
õpilastele õpitava aine põhialused. Statsionaarses osakon-
nas järgneb sellele loengute kuulamine, kaugõppes aga
täiendava materjali läbitötamine vastavate meetodiliste
juhendite kaasabil. Niisugune järjekord annab paremaid tu-
lemusi sellepärast, et üliõpilane on siis loengu kuulami-
seks või täiendava materjali läbitötamiseks vajalikult
ettevalmistatud. Tal tekivad küsimused, millele tuleb ot-
sida vastust.

Loenguks vajalikult valmistunud üliõpilased omandavad
loengumaterjali märksa aktiivsemalt ja paremini kui ette-
valmistamata. Loeng on siis aktiivseks mõtlemisprotses-
siks, mis sisaldab samuti iseseisva töö elemente. Eriti
vajalik on põhjalik valmistumine kaugõppeüliõpilastele,
kelle loengud toimuvad tavaliselt vahetult enne arvestust
või eksamit. Sel juhul ei jää suuremate lünkade kõrvalda-
miseks eksami või arvestuse eel enam kuigi palju aega.

Loengule peab tingimata järgnema iseseisev töö loengumaterjali ja õppejõu poolt soovitatud täiendavate allikate läbitöötamise näol. Eesmärgiks on aine teoreetiliste kui ka praktiliste rakenduslike aluste põhjalik omandamine. Tähtsal kohal on selles töös vastava seadusandliku ja juhendamaterjali läbitöötamine, ilma milleta pole võimalik õpitu praktiline rakendamine.

Loengutele järgnevad praktikumid, mis taotleavad õpitu kinnistamist ja rakendamise kogemuste mõningat omandamist. Enkki praktikumid toimuvad auditooriumis õppejõu juhendamisel, on nad suuremalt jaolt üliõpilastele iseseisvaks tööks. Väljaspool auditooriumi toimuvast praktiliste ülesannete lahendamiseega seotud iseseisvast tööst erinevad nad selle poolest, et praktikumide käigus toimub ühe või teise küsimuse kollektiivne arutelu, mida suunab õppejõud. Samuti toimub praktikumide käigus lahendamise tulemuste kontrollimine. Praktikum saavutab oma eesmärgi ja toob üliõpilasele maksimaalset kasu ainult siis, kui kõik üliõpilased töötavad ise maksimaalselt kaasa.

Kaugõppeüliõpilastele toimub õppejõu juhendamisel praktikume suhteliselt vähe. Seda asendab vastavate ülesannete iseseisev lahendamine ja ettevõtete finantsplaanide ning nende täitmise tulemuste iseseisev läbitöötamine.

Praktikumides selguvad aine omandamisel esinevad lünkad. Tihti lülitavad õppejõud praktikumidesse ka täiendavaid, eriti praktilist laadi uusi materjale. Lünkade kõrvaldamine ja uute materjalide omandamine nõuab, et ka praktikumile järgneks iseseisev töö. Selle käigus tuleb vajaduse korral läbi töötada kirjanduslikke allikaid ning seadusandlikke ja juhendamaterjale. Kuid eriline tähtsus on selles töös praktiliste materjalide (finantsplaanide jms.) tundmaõppimisel ja nn. koduste ülesannete lahendamisel. See aitab eelkõige kaasa praktilise tööoskuse omandamisele.

Iseseisva töö lõppetapiks on eksamieelne iseseisev töö. Kui kogu eelkirjeldatud protseduur on tehtud läbi korralikult, siis seisneb eksamieelse iseseisva töö sisu õpitu kordamises ja meeldetuletamises ning selle käigu avastatud lünkade kõrvaldamises.

Teadmiste kontrolliks ja vajaliku edasiandmise oskuse omandamiseks soovitame kõigi programmis olevate teemade kohta koostada nn. kirjalikud põhiskeemid.

Iga probleem sisaldab mitmeid üksteisega seotud küsimusi. Ühed nähtused on sealjuures olulisemad kui teised. Nende vahel valitsevad õpitava aine spetsiifikast tulenevad kindlapiirilised seosed. Nii objektiivsetel kui ka subjektiivsetel põhjustel ei ole kõik küsimused ühevõrra arusaadavad ja ühesuguse kiirusega omandatavad. Õpitu kordamise käigus on aine korrektseks omandamiseks tarvis eeskätt osutada tähelepanu raskematele küsimustele ning kindlalt kätte saada probleemi arengu sisemine loogika. Sellele aitabki kaasa vastav kirjalik põhiskeem.

Reeglina peaks põhiskeem sisaldama järgmisi momente:

- a) probleemi olemus (sisu tuum) definitsiooni, põhitunnust, funktsioonide jne. kujul;
- b) probleemi arengu põhjuslikud seosed, nagu koht ajas ja ruumis, dünaamika, arengut mõjutavad tegurid, võimalikud tulemused ja seosed teiste probleemidega;
- c) probleemi käsitlemise metoodika - kõige olulisemate seoste lahtimõtestamine.

Niisuguse konspektiivse skeemi, mille koostamisel on juba arvesse võetud õppija iseärasused, olemasolu võimaldab kergesti enesekontrolli, mis on eriti tähtis enne eksamit. Kui aine meenutamise käigus ilmnevad tühimikud, siis võimaldab vastav skeem neid kergesti ületada, ilma, et juba omandatud materjal sealjuures segavaks muutuks. Mehhaanilise kordamise puhul õpiku, konspekti jms. alusel on tüüpiline viga tavaliselt selles, et küllalt suure osa tähelepanust tõmbab endale juba hästi omandatud materjal.

Kõige viimases astmes tuleks kõik programmis olevad küsimused restaureerida mälus, s.o. läbi mõelda ilma igasuguste õppevahendite kaasabita. Siis selgub õppijale endale oma teadmiste terviklikkus ja omandamise kindlus ning avastatakse olemasolevad lüngad. Kirjanduse jt. materjali-de kaasabi tuleb kasutada just avastatud lünkade kõrvaldamiseks ja raskemate küsimuste läbitöötamiseks. Kõigi materjalide võrdne, n.-õ. puhtmehhaaniline läbitöötamine ei ole eksami eel ratsionaalne ega anna ka maksimaalset efekti.

4.3.5. Bibliograafia kasutamine.

Eespool nägime, et ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursuse tundmaõppimisel etendab tähtsat osa iseseisev töö kirjandusega. Selleks, et üliõpilased kirjanduses paremini orienteeruksid, rühmitame kirjanduse järgmiselt:

1. Põhiõpik. Kursuse põhiõpikuks on "Финансы предприятия и отраслей народного хозяйства. Авторский коллектив под руководством Н.Г.Сичёва. Москва, 1967.

Õpik annab kõigi programmis ettenähtud küsimuste vastamiseks vajalikud alused, kuid vajaka jääb sisulisest sügavusest. Eriti vajavad täiendamist rahanduse planeerimise meetodid. Enamik teemasid vajab täiendamist ka majandusreformi arengu seisukohalt.

2. Täiendav kirjandus, mida soovitame kursuse üksikute osade ja teemade põhjalikumaks läbitöötamiseks.

- 1) R.Hagelberg. Rahanduse organiseerimise põhijooni raudteetranspordis. Tartu, 1960 (rotaprint).
- 2) Ü.Kauer. Rahanduse organiseerimine elamumajanduses. Tartu, 1963 (rotaprint).
- 3) V.Volt. Tööstusettevõtete käibevahendite normeerimine. Tallinn, 1966.
- 4) Г.Гофман, П.Новоселов. Финансирование и кредитование торговых организаций. Москва, 1966.
- 5) Справочник по финансово-экономическим расчетам. Составитель М.А.Барун. Москва, 1966.

6) Финансы промышленности. Под рук. М.А.Песселя. Москва, 1968.

Peale selle soovitab täiendavat kirjandust õppejõud vastavate teemade läbitöötamise juures. Samuti tuleb uue ilmunud kirjandusega olla kursis üliõpilastel endil.

3. Perioodika. Perioodikaga tutvumine on vajalik selleks, et pidevalt kursis olla kõigi uute küsimustega, diskussiooniliste probleemide arenguga ja eesrindliku tööpraktikaga. Tingimata peavad olema üliõpilased kursis ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse valdkonda kuuluvate materjalidega, mis on avaldatud ajakirja "Финансы СССР" jooksvates aastakäikudes. Vanemates aastakäikudes avaldatud kirjutistele juhib vajaduse korral tähelepanu aineõpetaja. Peale eelnimetatu soovitame süstemaatiliselt jälgida ajakirju "Деньги и кредит", "Вопросы экономики" ja "Плановое хозяйство". Üksikute teemade läbitöötamise juures ei ole üleaarne tutvuda ajakirjadega "Экономика сельского хозяйства", "Учет и финансы в колхозах и совхозах", "Железнодорожный транспорт", "Советская торговля", "Хиличко-коммунальное хозяйство". Oma silmaringi laiendamiseks ning meie maal toimuvate tähtsamate majanduslike sündmustega kursisolekuks soovitame lugeda ka nädalalehte "Экономическая газета". Perioodikaga tutvumise kaudu on üliõpilastel võimalik olla pidevalt kursis ka uute ilmunud ja lähemal ajal ilmuvate raamatutega. Kirjastuse "Финансы" väljaandel ilmuvatest raamatutest antakse pidevat informatsiooni ajakirjades "Финансы СССР" ja "Деньги и кредит". Peale selle avaldavad nimetatud ajakirjad tihti uute raamatute kohta annotatsioone ja retsensioone. Teiste kirjastuste väljaandel ilmuvate teoste kohta annavad informatsiooni teised eespool märgitud ajakirjad ning nädalaleht "Экономическая газета". Soovitame üliõpilastel tingimata tutvuda käesoleva kursuse probleeme käsitlevate uute teostega. Kui neid ei ole saada kohalikes raamatukogudes või kauplustes, siis tuleks pöörduda tellimustega vastavate raamatukaupluste poole, vastavalt informatsioonis märgitule.

4. Seadusandlik ja juhendmaterjal. Aine korralikuks omandamiseks, eriti aga omandatud teadmiste praktiliseks rakendamiseks tuleb tunda vastavat seadusandlikku ja juhendmaterjali. Partei ja valitsuse tähtsamad otsused, määrused ja resolutsioonid avaldatakse enamasti keskajalehtedes, vabariiklikes ajalehtedes kui ka eriväljaannetena. Tähtsamad erialased otsused, määrused ja juhendid, mis kuuluvad käesolevas kursuses kohustuslikult läbitöötamisele, on järgmised:

Tööstuse juhtimise parandamisest, planeerimise täiustamisest ja tööstusliku tootmise majandusliku stimuleerimise intensiivistamisest. NLKP Keskkomitee pleenumi otsus 29. septembrist 1965.a. ja selle alusel vastuvõetud määrused, Tallinn, 1965.

Põhimäärused, instruksioonid ja juhendid katseliselt täielikule isemajandamisele üleviidud sovhoosidele ning teistele riiklikele majanditele. Tallinn, 1968.

Riiklike tööstusettevõtete käibevahendite normeerimise põhijuhend.

Методические указания по переводу предприятий, объединений и отраслей промышленности на новую систему планирования и экономического стимулирования. - "Экономическая газета", №50, декабрь, 1966 (või ajakiri "Финансы СССР", №1, 1967).

Положение о социалистическом государственном производственном предприятии.

Об улучшении нормирования оборотных средств государственных предприятий и организаций. Постановление Совета Министров СССР от 30 января 1962 г.

Правила финансирования строительства.

Методические указания по переводу предприятий автомобильного транспорта на новую систему планирования и экономического стимулирования. - "Экономическая газета", №5, январь, 1967.

Peale selle soovitane üliõpilastel tutvuda juhenditega, mis käsitlevad töö korraldamist tööstuses planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uue korra tingimustes. Nad on koondatud kogumikku Сборник указаний и инструктивных материалов по переводу предприятий, объединений и отраслей промышленности на новую систему планирования и экономического стимулирования. Москва, 1967.

4.3.6. Õppeplaan jt. rakenduslikud küsimused.

Ettevõtete ja rahvanajandusharude rahanduse kursuse läbitöötamine toimub kõigil rahanduse ja krediidi eriala üliõpilastel (spetsiaalsus nr. 1734) laia profiiliga kursusega.

Erinõuded õppetöö semestrilise jaotuse, loengute ja praktikumide vahekorra, arvestuste ja eksamite aegade, nende mahu jt. tingimuste kohta sõltuvad kehtivast õppeplaanist. Need tehakse üliõpilastele teatavaks eraldi. Statsionaarsed üliõpilased saavad vajaliku informatsiooni sissejuhatavatel loengutel. Kaugõppeüliõpilastele saadetakse laiali vastav kiri.

Sisukord.

1. ETTEVÖTETE JA RAHVAMAJANDUSHARUDE RAHANDUSE OLEMUS JA FUNKTSIOONID	3
1.1. Rahaliste suhete süsteem	3
1.2. Rahanduslikud suhted	4
1.3. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse aine	11
1.4. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioonid	13
1.5. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse koht rahaliste suhete süsteemis	18
1.6. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse funktsioneerimise iseärasused ja neid määravad tegurid	21
2. ETTEVÖTETE JA RAHVAMAJANDUSHARUDE RAHANDUSE ORGANISEERIMISE PRINTSIIBID	26
2.1. Üldalused	26
2.2. Plaanilisus	27
2.3. Isemajandamine	30
2.4. Reservid kui normaalse majandusliku tegevuse eeldus	39
2.5. Ettevõtte rahandus kui rahvamajandusharude rahanduse põhilüli	41
3. RAHANDUSTÖÖ ORGANISEERIMISE PÕHIJOOINI	42
3.1. Ettevõtte rahandustöö organiseerimise ülesanded ja põhiline sisu	42
3.2. Ettevõtte rahandusaparaat	48
4. ETTEVÖTETE JA RAHVAMAJANDUSHARUDE RAHANDUSE KURSUSE ÕPPIMISE JA METOODIKA PÕHIKÜSIMISI	51
4.1. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse osast kommunistlikus ülesehitustöös	51
4.2. Ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse kursuse aine, ülesanded ja struktuur	54
4.3. Metoodilisi näpunäiteid ettevõtete ja rahvamajandusharude rahanduse paremaks tundmaõppimiseks ..	56

4.3.1. Kursuse koht õppeplaanis. Seosed teiste õppeaine- tega	56
4.3.2. Programmi põhiohõuded, sõlmprobleemid ja aspekt	57
4.3.3. Metoodilisi näpunäiteid kursuse teemade kohta ..	58
4.3.4. Üliõpilaste iseseisev töö	68
4.3.5. Bibliograafia kasutamine	72
4.3.6. Õppeplaan jt. rakenduslikud küsimused	75

Райкунд Хагальберг
МЕСТО ФИНАНСОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ
И ОТРАСЛИ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА
СРЕДИ ДРУГИХ ФИНАНСОВЫХ ДИСЦИПЛИН
На востоковедном языке
Тартуский государственный университет
СССР, г. Тарту, ул. Кийикооли, 18

Vastataja toimetaja S. Areen
Korrektor V. Kalja

TRÜ rotaprint 1969. Paljandamine antud 17. IX 1969.
Trükipoognaid 4,88. Tingtrükipoognaid 4,5. Arvestus-
poognaid 3,9. Trükiaarv 600. Faber 30 x 42. 1/4.
MB 05356. Tell. nr. 711.

Hind 20 kop.

Hind 20 kop.